

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

bakalářské kombinované studium
2009 – 2012

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michal Klemm

Politik Dr. Alois Rašín

Praha 2012

**Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Lukáš Novotný, M.A., Dr.**

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Combined Studies
2009 - 2012

BACHELOR THESIS

Michal Klemm

Political Dr. Alois Rašín

Prague 2012

**The Work Supervisor:
Mgr. Lukáš Novotný, M.A., Dr.**

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 15. června 2012

Michal Klemm

.....

Poděkování

Chtěl bych na tomto místě poděkovat svému vedoucímu práce Mgr. Lukáši Novotnému, M.A., Dr. za odborné vedení, za pomoc, trpělivost a cenné rady při zpracování této práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá osobností Aloise Rašína ve vztahu ke konzervativním hodnotám a myšlenkám nacionalismu. Práce popisuje životní události a dílo jednoho z nejvýznamnějších politiků československé historie a dává je do souvislostí s myšlenkami konzervatismu a nacionalismu. Těmto politologickým pojmům se detailněji věnuje a rozebírá je v kontextu historických událostí v českých zemích.

Klíčové pojmy

1. světová válka, aristokracie, austroslavismus, Československá republika, konzervatismus, mladočeši, nacionalismus, Národní strana, První republika, Rakousko-Uhersko, Rašín, staročeši

Annotation

The bachelor thesis deals with the personality of Alois Rašín in relation to conservative values and ideas of nationalism. The work describes the life events and work of one of the leading politicians of the Czechoslovak history and puts them into context with the ideas of conservatism and nationalism. It gives the details of these political ideas and analyzes them in the context of historical events in the Czech lands.

Key words

aristocracy, austroslavism, conservatism, nationalism, Rasin, The First Czechoslovak Republic, the National Party, The Old Czech Party, The Young Czech Party, World War I

OBSAH

ÚVOD	8
-------------------	---

TEORETICKÁ ČÁST

1. Teoretická východiska	9
1. 1. Definice konzervatismu	9
1. 2. Definice nacionalismu	13
1. 3. Specifika konservatismu první republiky	16
1. 3. 1. Počátky českého konzervativního myšlení	16
1. 3. 2. Konzervativní politika Národní strany (staročeské)	19
1. 3. 3. Konzervatismus v období první republiky.....	24
2. Politické působení Aloise Rašína před 1. sv. válkou.....	28
2. 1. Alois Rašín před vstupem do politiky.....	28
2. 2. Počátky politické činnosti Aloise Rašína.....	29
2. 3. Národní strana svobodomyslná	32
3. Politické působení Aloise Rašína v období 1. sv. války a po 1. sv. válce.....	38
3. 1. Spolek Maffie	38
3. 2. Rakouské vězení, soud a amnestie	38
3. 3. Alois Rašín při vzniku samostatného československého státu.....	40
3. 4. Alois Rašín - ministr financí, měnová reforma	43
3. 5. Atentát	45
4. Konzervatismus a Alois Rašín	46
5. Nacionalismus a Alois Rašín	50

ZÁVĚR	53
--------------------	----

SEZNAM POUŽITÉ ČESKÉ LITERATURY A PRAMENŮ	54
--	----

ÚVOD

Obrázek 1: Alois Rašín

Karel Engliš: „*Rašín nasadil směle svůj život za český národní ideál v Rakousku, byl odsouzen k smrti, vyvázl životem, který zachoval proto, aby po čtyři roky pracoval pro dobro republiky a aby byl za to v osvobozené vlasti zavražděn Čechem. Nezralý mladík zabil národu Rašína, velkého ministra a státníka. Hrůza musí pojmout každého Čecha, hrůza o osud národa, který takovým způsobem zachází se svými nejlepšími syny.*“

Zdroj: www.vlada.cz

Z nekrologu k Rašínově smrti, Lidové noviny 19. února 1923

Tato práce si dává za cíl přiblížit osobnost Dr. Aloise Rašína z pohledu českého konzervatismu a nacionalismu v kontextu s historickými událostmi a vývojem české politiky 19. století a počátku 20. století. O A. Rašínovi bylo zpracováno mnoho odborných prací, textů a článků, které se převážně zabývají jeho činností v období po vzniku samostatné Československé republiky, kdy působil ve vládě jako ministr financí a pod jeho dozorem proběhla velmi důležitá měnová reforma, které byl hlavním architektem. Práce se snaží pohlédnout na Rašína jiným způsobem a to na vývoj jeho názorů ve vztahu ke konzervativním hodnotám a ideologii nacionalismu. Těmto pojmům se věnuje podrobněji, zabývá se jimi z pohledu historie a sleduje jejich vývoj ve vztahu k české historii z hlediska politologie. V závěru práce je popsán vývoj osobnosti Aloise Rašína jako konzervativce a nacionalisty a jeho odkaz do dnešních dnů.

1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1.1 Definice konzervatismu

Pojem konzervatismus pochází z latinského *conservare* a v překladu do českého jazyka znamená *zachovávat*¹. Tento význam se dá vyložit různě. Může vyjadřovat umírněné, opatrné chování, konvenční a konformistický styl života, odmítání nových věcí, strach ze změn a lpění na tzv. starých pořádcích. Nejvíce typickou konzervativní hodnotou je udržení a zakonzervování společenského řádu bez akceptování změn, reforem a revolucí, které jsou typické pro liberalismus.²

V politologii konzervatismus patří vedle liberalismu a socialismu mezi hlavní politické ideologie. V politické praxi zastávají konzervativci orientaci na tradiční kulturní, ekonomické a politické hodnoty. Jsou proti velkým společenským změnám a to buď proto, že současné poměry pokládají za víceméně dobré, nebo mají obavu z toho, že se poměry mohou ještě více zhoršit. Jsou skeptičtí k radikálním proměnám společenského systému, jsou zdrženliví k různým pokusům o radikální reformy, k liberálnímu pojetí politiky a nepřijatelný je pro ně socialismus. Jejich základním přístupem k politice je pragmatické myšlení. Konzervativec nepovažuje konzervatismus za politickou ideologii, ale spíše za „životní postoj – styl“.

S myšlením, se znaky konzervatismu, se setkáváme již v 18. století. Nicméně myšlenky konzervatismu můžeme zaznamenat i dříve. Již Platón a Aristoteles se vyjadřují k řízení státu a společnosti ve smyslu konzervativního myšlení. Můžeme je najít např. u anglického osvícence Thomase Hobbesse³, který ve svém díle *Leviathan* kladl důraz na nutnost silného státu a pevného

¹ ŠENKOVÁ, S. *Latinsko-český, česko-latinský slovník*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005. ISBN 80-7182-144-6

² HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85865-10-6. s. 55-91

³ Thomas Hobbes (5. dubna 1588 - 4. prosince 1679) byl anglický filozof, který nejvíce proslul pracemi týkajícími se politické filozofie. (*Encyklopedie Wikipedia*. [online]. 2012 [cit. 2012-05-15]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Thomas_Hobbes>).

společenského řádu, který zamezí větším výkyvům ve společnosti.⁴ Počátek tohoto politického směru se ale datuje kolem roku 1830 v Anglii, nicméně za zakladatele konzervatismu je obecně považován Edmund Burke, britský politik, poslanec za stranu Whigů, politický teoretik a filozof. Filozofickou podstatu konzervatismu zformuloval v roce 1790 ve svém díle *Úvahy o revoluci ve Francii*. V tomto svém díle vyjadřuje svůj nesouhlas s republikánskou revolucí a změnami, které nastaly po ní. Ve svých úvahách předpověděl negativní vlivy těchto revolučních změn, včetně popravy krále. Tato jeho ostrá kritika jako reakce na hrůzy Francouzské revoluce byla spíše politicky motivovaným dílem, než odbornou politickou sondou, nicméně položila základní rysy a znaky konzervativního myšlení. Burkemu nejde o to zamezit všem změnám ve společnosti, ale tyto se musejí s obezřetností dít tak, aby vše podstatné bylo zachováno. To zásadně odporuje tomu, jakým způsobem se politické a společenské změny ve Francii udály.

Otto von Bismarck⁵, pruský premiér, např. k otázce revolucí pronesl: „Pokud má vypuknout revoluce, pak ji raději budeme dělat, než abychom ji jen strpěli.“ (Rödder 2010). Základní myšlenkou konzervatismu je tedy udržení a zakonzervování společenského řádu bez akceptování změn, reforem a revolucí, které jsou typické pro liberalismus.⁶ Scruton (1993, s. 24) říká: „Konzervatismus vzniká přímo z pocitu, že člověk patří k nějakému trvalému a dávno existujícímu společenskému řádu a že právě tato skutečnost je svrchovaně důležitá při každém jeho rozhodování co a jak dělat.“ Konzervatisté kladou důraz na silný stát, vládu, která je zárukou pokračování vývoje bez velkých společenských změn.

⁴ HOBBS, Thomas. *Leviathan neboli o podstatě, zřízení a moci státu církevního a občanského*. Praha: Melantrich, 1941. s. 23-40.

⁵ Otto Eduard Leopold von Bismarck-Schönhausen, vévoda z Lauenburgu (1. dubna 1815– 30. července 1898) byl jeden z nejvýznamnějších politiků 19. století a budovatel sjednoceného Německa. Byl první ministr (tj. premiér) Pruska (1862–1890) a první v řadě německých kancléřů (1871–1890). Jeho nekompromisní přístup k řešení politických problémů a autoritativní vystupování vůči sněmu mu vyneslo přezdívku Železný kancléř (*Encyklopedie Wikipedia*. [online]. 2012 [cit. 2012-05-15]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Otto_von_Bismarck>).

⁶ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85865-10-6. s. 55-91

Dalším typickým znakem západního konzervatismu je náhled na člověka a společnost z pohledu tradičního křesťanského náboženství, tzv. židovsko-křesťanské morálky. Burke (1997, s. 99) říká: „Víme a – což je nejdůležitější – vnitřně cítíme, že náboženství je základem občanské společnosti, zdrojem všeho dobra a vší útěchy.“ A dále: „Víme – a jsme na to pyšní –, že člověk je svou přirozeností náboženský tvor, že ateismus nejen není ve shodě s naším rozumem, ale že se též přičí našim instinktům a nemůže zvítězit na dlouho“. Dále ve svém díle mluví o náboženství spojeném se státem institucionálně, kdy by měla církev vládnout společně se světskými představiteli státu.⁷ Křesťané považují člověka za bytost nedokonalou, která se nemůže ze své vlastní vůle změnit k lepšímu. Tato vlastnost člověka je způsobena prvotním hříchem Adama a Evy a přenáší se od této doby z člověka na člověka a tím jsou lidé přirozeně nedokonalí. (Katechismus kat. církve, 2001). Konzervatismus z tohoto důvodu odmítá jakékoliv snahy o vytvoření tzv. „nového člověka“ nebo „nového řádu“. Tím je v zásadním rozporu s učením třídního komunismu a socialismu. Scruton (1993, s. 24) říká: „Konzervatismus vzniká přímo z pocitu, že člověk patří k nějakému trvalému a dávno existujícímu společenskému řádu a že právě tato skutečnost je svrchovaně důležitá při každém jeho rozhodování, co a jak dělat.“

Dalším společným znakem konzervatismu a křesťanského pohledu na základní společenské uvažování je důraz na rodinné uspořádání. Burke dochází k tomu, že rodinné uspořádání je člověku přirozené a není to nic, co by bylo uměle člověku vnuceno nějakou institucí nebo ideologií. Nachází paralelu, že stejně tak, jak je přirozené člověku být součástí širšího společenství lidí, např. stát, národ se stejnou kulturou a jazykem, tak je přirozené, aby člověk žil v klasickém rodinném uspořádání. Burke (1997, s. 39) říká: „*Půjdu-li kamkoli, vezmu si svou anglickost s sebou, stejně jako oddanost rodině, jazyku, životu a sobě samému. Odcházím-li ze země, dejme tomu jako kolonista nebo jako*

⁷ NISBET, R. *Politický konzervatismus*. 2. vyd. Voznice: LEDA, 2011. ISBN 978-80-7335-259-2 s. 117-128

exulant, pak v moři cizoty utonu jako Tibeťané (neschopní žít jinde než doma), nebo přežijí jako Židé, kteří si všechno své berou s sebou.“

Konzervatismus je potřeba také chápat v kontextu s národním cítěním. Konzervativních myšlenek je tolik, kolik národů a společností je ve světě. Scruton (1993, s. 45) říká: „Úctu konzervativců vzbuzuje a jejich energii podněcuje vždy nějaká právě *zcela konkrétní země, zcela konkrétní historie a zcela konkrétní forma života.*“ V praxi to znamená, že např. konzervativně smýšlející člověk žijící v islámském světě se bude zasazovat o udržení zvykového náboženského práva Šaría⁸ v kontextu se svými historickými zkušenostmi a zažitými pravidly, zatímco naše historické zkušenosti a tradice hovoří zásadně proti tomuto systému a konzervativce západního myšlení bude proti těmto pravidlům bojovat. Tradice je pro konzervatismus velmi důležitou hodnotou. Podle Scrutona se tradicí rozumí všechny způsoby a styly zvykového chování, obřadů a podílení se na institucionálním životě, které jsou charakteristické tím, že cokoli se při nich děje, děje se nikoli mechanicky, ale právě z určitého důvodu. Scruton dává termín tradice do opozice k termínům rovnost, svoboda a sociální spravedlnost (Scruton, 1997).

Konzervatismus je tedy ideologie založená na principech zachovávání zažitého společenského řádu, s minimálními pragmatickými změnami, obracející se do minulosti a využívající dosažených zkušeností, hájící osobní svobodu v rámci daných pevných pravidel. Klade důraz na nedotknutelnost osobního vlastnictví, vlastenectví, historicky vzniklé instituce, morálky a vychází z tradičních náboženství, tradic daného společenství a národa na určitém území. V některých bodech se protíná s ideologií nacionalismu.

⁸ Šaría je systém islámského náboženského práva. Znamená „cestu“ nebo „stezku ke zdroji vody“. Je to právní rámec, který reguluje některé veřejné i soukromé aspekty života lidí žijících v právním systému založeném na muslimských principech. Šaría se zabývá běžnými záležitostmi života včetně politiky, ekonomie, bankovníctví, obchodu, smluv, rodiny, sexuality, hygieny a sociálních věcí. Šaría není jasně kodifikovaný zákoník, ale typ právního systému založeného na islámských náboženských textech. Ve svém vlastním významu jde o soubor Božích pravidel, které jsou ze své podstaty svaté a nezměnitelné. (*Encyklopedie Wikipedia*. [online]. 2012 [cit. 2012-05-15]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Saria>>).

1. 2 Definice nacionalismu

Nacionalismus, česky národovectví, nám slovník vysvětluje jako ideologii a politiku, která klade důraz na význam národa jako společenské jednotky.⁹ Český překlad latinského slova *natio* je *národ, narození, rod*.¹⁰ Definicí a výkladů pojmu nacionalismus je poměrně hodně. V běhu času tento výraz získal mnoho různých významů. Pokud máme porozumět tomuto pojmu, musíme si vysvětlit další termíny, které s pojmem nacionalismus souvisí. Prvním z nich je národ. Tento pojem se začal v Evropě používat v období humanismu, kdy se začal pozvolna prosazovat jako označení v dnešním slova smyslu.¹¹ V různých částech Evropy měl tento výraz různé významy. Během 18. století byl termín v angličtině a francouzštině vykládán jako soubor poddaných, skupina obyvatel jednoho státu.

Nový význam slovu národ dala Francouzská revoluce a následně napoleonské války, kdy se k významu národ přiřadila nutnost společného jazyka. Ve francouzštině tedy termín národ znamenal soubor lidí, žijících na určitém území a mluvících stejným jazykem. V angličtině byl u tohoto slova kladen důraz na státní pospolitost. Slovo *nation* je dodnes mnohdy používané jako synonymum ke slovu *state*. V němčině a ve většině slovanských jazyků je národ chápán ve spojitosti se stejným jazykem a historií. Tyto rozdíly způsobují odlišné interpretace toho, co je tzv. národním zájmem pro jednotlivé národy a státy.¹²

⁹ PETRÁČKOVÁ, V. KRAUS, J. et al. *Akademický slovník cizích slov*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0607-9, str. 518.

¹⁰ ŠENKOVÁ, S. *Latinsko-český, česko-latinský slovník*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005. ISBN 80-7182-144-6

¹¹ HROCH, M. *Evropská národní hnutí v 19. století*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986. ISBN 25-022-86. Str. 7

¹² HROCH, M. *V národním zájmu*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-298-7. Str. 8

Rovněž nacházíme rozpor v různé interpretaci termínu nacionalismus. Ten je v angličtině výrazně spjat se státem, se státním zájmem, se snahou o dosažení státní nezávislosti. Hans Kohn¹³ v knize Jaroslava Hrocha (Hroch 1999, str. 10) k tomu dále říká: „Je zásadní rozdíl mezi nacionalismem „západním“, který je založen na občanských hodnotách liberálně-demokratického státu v západní Evropě, a nacionalismem východním, který usiluje o státnost definovanou jazykem a etnickým způsobem (tedy „krví“) a je protidemokratický“. Tento rozdíl si mnozí anglosaští a francouzští badatelé uvědomují a do svých prací zařazují nové termíny. A to především termín nationality, který v angličtině vyjadřuje tzv. nestátní podobu národní existence a můžeme ho považovat za ekvivalent k českému pojmu národ. V tomto kontextu můžeme též zmínit americký nacionalismus, který vytváří novou konstrukci národní identity, kde nerozhoduje původ občana, na rozdíl např. od Izraele, kde stát v pozdější době jeho budování vyžadoval potřebný původ svých občanů (sionismus).¹⁴

Hroch dále popisuje tři charakteristické rysy pro to, abychom mohli mluvit o národu (Hroch 1999, str. 10-11):

1. „Vyšší stupeň intenzity komunikace směřující dovnitř skupiny ve srovnání s komunikací směřující mimo její rámec: tato intenzivnější vnitřní komunikace byla obvykle (ale nikoli nezbytně) podmíněna jazykovou homogenitou.
2. Jistá podoba „kolektivní paměti“, tj. povědomí společné minulosti, jako předpoklad, základní skladebná jednotka vědomí sounáležitosti s příslušníky stabilní, tj. historicky zakotvené skupiny „národ“.

¹³ Židovský filozof a historik. Narodil se 15. září 1891 a žil v Praze, kde se již od svého mládí zajímal o nacionalismus a stal se příznivcem sionistického hnutí. Člen studentské organizace Bar Kochba, v roce 1923 podnikl svoji první cestu do Palestiny. Po konfliktech a střech s arabským světem opouští sionistické hnutí a stává se jeho kritikem. Od roku 1948 působí v New Yorku na City College a na dalších amerických univerzitách. Největší přínos jeho studia nacionalismu je jeho dělení na východní a západní v kontextu k jednotlivým částem Evropy a ostatního světa. Zemřel roku 1971 ve Philadelphii, USA.

¹⁴ HROCH, M. *Pohledy na národ a nacionalismus*. 1. vyd. Praha: Slon, 2003. ISBN 80-86429-20-2, str. 92.

3. Koncept rovnosti všech příslušníků národa jako členů občanské společnosti, který byl neuskutečnitelný v podmínkách feudálního systému založeného na nerovnosti lidí. Právě tato třetí charakteristika nám nabízí pravděpodobně nejdůležitější, ale nikoli jediné kritérium pro rozlišení moderního národa od národa předmoderního, „středověkého“.

S termínem *nacionalismus*, na rozdíl od pojmu *národ*, se v odborné literatuře začínáme setkávat mnohem později, po nejvýznamnějším období novodobých dějin, kdy se národy formovaly a utvářely. Tento termín se začíná objevovat v meziválečném období a hlavně po 2. světové válce, kdy dostává nový význam. Hroch proto polemizuje s Ernestem Gellerem o tom, že právě nacionalismus byl hybnou silou při utváření jednotlivých národů. Ernest Geller ve své definici nacionalismu říká: „Nacionalismus je politický princip, který z kulturní podobnosti činí fundamentální sociální pouto. Ať už mezi lidmi existují jakékoli principy autority, jejich legitimita závisí na tom, že členové dané skupiny patří ke stejné kultuře (neboli, jazykem nacionalismu řečeno, ke stejnému „národu“).“¹⁵ Z této myšlenky vychází i Dr. Milan Hodža¹⁶ ve své práci *Moderní nacionalismus*, kdy říká: „Národní myšlenka je jistě jednou z hybných sil pro celé světové dějiny.“¹⁷ Ve své práci si dále všímá, jak je nacionalismus důležitý pro umožnění tzv. národní solidarity a odpovědnému vztahu ke svému státu. Jako příklad uvádí vznik německého nacionalismu v průběhu napoleonských válek.

V českém jazyce se od 19. století setkáváme s termínem *vlastenectví*, který vznikl překladem termínu *patriotismus*. Patriotismus je společensko-politický postoj, založený na emocionálním vnímání a vztahu k národu, vlasti (láska

¹⁵ GELLNER, E. *Nacionalismus*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3, str. 17.

¹⁶ PhDr. Milan Hodža (1. února 1878 Sučany – 27. června 1944 Clearwater, USA). Slovenský agrárník a předseda vlády ČSR v letech 1935 až 1938.

¹⁷ HODŽA, M. *Moderní nacionalismus*. 1. vyd. Praha: Legie, 1936. Str. 5.

k vlasti), státu, ale i městu či regionu. Patriotismus v sobě zahrnuje hrdost na úspěchy, kulturu a příslušnost k území daného národa a státu nebo užšího společenství. V českých podmínkách se patriotismus do jisté míry významově překrývá s pojmem nacionalismus (Hroch 1999, str. 12). Český národní program vycházel ze situace, že jsme malým národem uprostřed větších národních celků a z tohoto důvodu byl spíše obranným.

Najít přesnou definici termínu nacionalismus je obtížné. V běhu dějin získal tento pojem spoustu významů a můžeme říci, že se jednotlivé nacionalismy od sebe odlišují stejně tak, jak se od sebe odlišují jednotlivé národy a státy. Obecně můžeme říci, že se jedná o kolektivní ideologii vycházející z vlastenectví a patriotismu, která je založena na pojmu národ. Moderní národ je společenství lidí, kteří žijí na společném území, mají společný jazyk, společnou kulturu a historii a spojují je národní zájmy.

1. 3. Specifika konzervatismu první republiky

1. 3. 1. Počátky českého konzervativního myšlení

Počátky českého konzervativního myšlení sahají do období po skončení Velké francouzské revoluce, na začátek 19. století. Zejména aristokratické kruhy habsburské monarchie si velmi dobře uvědomovaly nebezpečí vyplývající z nového uspořádání, vzniklého po francouzské revoluci a měly obavy z toho, aby se příliš liberální myšlenky nerozšířily z Francie dále do Evropy. Hrozba revolučních změn se stala reálnou, přešla z roviny teoretické do roviny praktické a nutila tak státoprávní šlechtu ke spojování se a vytváření společné politiky. Státoprávní šlechta se stává první organizovanou skupinou, kterou můžeme nazvat politickou konzervativní silou. V dubnu roku 1848 odmítl zástupce státoprávní šlechty, nejvyšší komoří Josef Matyáš Thun, podepsat memorandum o nové ústavě, připravené Františkem Palackým, které zahrnovalo např. uznání zrušení zřízení zemského a dalších zemských a stavovských privilegií. Na druhé straně ovšem byla na straně šlechty ochota akceptovat a podpořit reformy stávajícího systému, a to zrušení roboty za náhradu, dále i zrovnoprávnění české a německé národnosti a rozšíření

zemského sněmu o zástupce měst a velkostatkářů. I přes tyto dohody a spojení je v tomto období šlechta nekonsolidovaná a nedá se mluvit o politickém subjektu, politicky organizovaném subjektu tak, jak ho dnes chápeme. A to nejenom kvůli neschopnosti politické reprezentace se na utvoření nějakého subjektu domluvit, ale také proto, že po nástupu Alexandra von Bacha¹⁸ na post ministra vnitra v roce 1849 byl zaveden tzv. „Bachovský neoabsolutismus“¹⁹, který podobným aktivitám nepřál. Zároveň prosazování liberálních myšlenek prostřednictvím této oficiální politiky Rakouského císařství byl v přímém rozporu se zájmy konzervativní aristokracie. Snažili se tento centralisticky nastavený směr oslabovat snahou o vytvoření decentralizovaných struktur stavovské územní a zájmové samosprávy. Podle názoru aristokracie mělo státní zřízení respektovat již zavedené společenské struktury a nemělo se snažit o centrálně nastavené systémy vedení a vykonávání státní moci. Šlechta ctěla tradice, které budovala po generace, rovněž měla silný vztah k regionům, ve kterých žila a podnikala. V souladu s tímto přesvědčením se snažila o to, aby byla samospráva budována zdola směrem nahoru od obecních samospráv.

Po mnoha neúspěšných snahách o to, prosadit utvoření zemské samosprávy tohoto typu, byla nucena šlechta přistoupit v druhé polovině 19. století na definitivní nástup modelu moderního státu založeném na liberálních principech s profesionálně pracující byrokracií.

¹⁸ Alexander von Bach, (4. ledna 1813, Loosdorf, Rakousko – 12. listopadu 1893, Schöngrabern, Rakousko) byl rakouský konzervativní politik, ministr spravedlnosti (1848–1849) a ministr vnitra (1849–1859). Jeho působení na počátku vlády Františka Josefa I. je spojeno se znovuzavedením a institucionalizací centralizace moci. (*Encyklopedie Wikipedia*. [online]. 2012 [cit. 2012-05-31]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Alexander_Bach>).

¹⁹ Forma vlády v Rakouském císařství v letech 1851-1859, která byla následkem potlačených revolucí z let 1848 a 1849 a ideově navazovala na osvěcenský absolutismus 18. století. Proběhlo mnoho změn, například v zemědělství, některých úřadech, clech a dalších oborech. Zachována byla náboženská svoboda a rovnost občanů před zákonem. Státní samospráva se změnila, kdy nejnižší jednotkou byla obec, následována okresem (v čele s okresním hejtmanem), krajem (v čele s krajským hejtmanem) a dvěma místodržitelstvími (Praha a Brno). Bachovský absolutismus podporoval podnikání - vznikly obchodní a živnostenské komory. Bachovský absolutismus byl ukončen následně po válce mezi Rakouskem a Sardinským královstvím. V roce 1859 bylo Rakousko poraženo v bitvě u Solferina, Bach byl následně odvolán za to, že měl spoluodpovědnost na porážce a na nízkém stavu státní pokladny. (*Encyklopedie Wikipedia*. [online]. 2012 [cit. 2012-05-31]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Neoabsolutismus>>).

I přes dílčí neúspěchy dospělo snažení státoprávní šlechty ke konsolidaci a 1. ledna 1860 byla šlechtici založena Strana konzervativního velkostatku a ohlášen vznik nového politického periodika – listu Vaterland. Prostřednictvím tohoto periodika konzervativci účinně oslovují veřejnost a list je nejvýznamnějším hlasem aristokratického konzervatismu v rakouském císařství. Ve svém programovém prohlášení Strana konzervativního velkostatku vychází z toho, že od doby vypuknutí Francouzské revoluce panuje v Evropě neklid, a ačkoli se nebojuje již zbraněmi ve válkách, neznamená to konec v souboji politickém, názorovém. Konzervativní síly varují před snahami odstranit Bohem daný řád a obávají se demoralizace mravních základů společenského systému. Ve svých prohlášeních nabádají k ostražitosti, k odpovědnosti a k aktivnímu boji proti zárodkům revolučního myšlení, tzv. „*francouzství*“. Zvláštní pozornost věnují katolické církvi, upevňování jejího vlivu na státní moci. Konzervativci té doby se ale nesnaží zachovávat automaticky vše zavedené. Naopak, rozumným a postupným zaváděním nových pravidel a systémů řízení, se nebrání a zasazují se o to, aby to, co přirozeným vývojem zaniklo, nebylo dále podrobováno snahám o znovuoživení. Konzervatismus spočívá v odporu proti silám rozkladu, v ochraně řádně nabytých práv a právního řádu vůbec.²⁰ Mezníkem v činnosti konzervativní aristokracie bylo jednání o tzv. „*Fundamentálních člancích*“ týkajících se rakousko-českého vyrovnání v roce 1871. Ty byly dílem vůdce české historické šlechty hr. Jindřicha Clam – Martinice²¹, který již v této době úzce spolupracoval s Františkem Ladislavem Riegrem. Po odmítnutí těchto

²⁰ GEORGIEV, Jiří. Význam státoprávní šlechty pro formování konzervatismu v českých zemích. *Obzory*, 2005, roč. 2, č. 1, s. 42-47. MK ČR E 15146

²¹ Jindřich Jaroslav hrabě Clam-Martinic (15. června 1826 Svätý Jur, Slovensko - 5. června 1887 Praha) byl významným českým politikem 19. století. Od mládí byl připravován ke službě rakouské monarchie. Svoji kariéru ve státním aparátu zahájil v roce 1848. Postupně působil jako okresní hejtman v Mělníku, od roku 1853 jako ministerský rada v Budapešti a o tři roky později jako president zemské vlády pro západní Halič v Krakově. Od roku 1860 se věnoval politické činnosti. Byl císařem povolán do tzv. rozmnožené říšské rady, kde vystupoval jako jeden z hlavních mluvčích českých aristokratů. (VYKOUPILOV, L. *Ecce Homo – hrabě Clam-Martinic*. [online]. 2012 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z WWW: <http://www.zpravy.rozhlas.cz/brno/upozornujeme/_zprava/ecce-homo-hrabe-clammartinic--1069039>).

ujednání ze strany rakouské vlády byla česká šlechta nucena uznat skutečnost, že ústavním základem života monarchie se stala centralistická prosincová ústava z roku 1867 a rozhodující úlohu v zákonodárném procesu hrála místo zemských sněmů říšská rada. Šlechta pochopila, že tradiční zřízení nahradil centrálně řízený stát spolu s rozhodovacími procesy a nebylo tedy již co konzervovat. Za této situace vznikla potřeba koaličně spolupracovat s liberálně zaměřenou Národní stranou. I toto spojení a prosazování politiky pasivní rezistence staročeským křídlem přispělo k odchodu mladočechů z Národní strany.

1. 3. 2. Konzervativní politika Národní strany (staročeské)

Národní strana vznikla v roce 1848 nejprve jako zájmové uskupení českých měšťanů a později se utvořila v první českou politickou stranu pod vedením liberálně smýšlejících politiků Františka Palackého a Františka Ladislava Riegera. Politická aktivita strany se začala prosazovat po pádu tzv. „*Bachova absolutismu*“ po roce 1859. I když vůdci z počátku prosazovali liberální názory, můžeme postupem času sledovat přechod ke konzervativní politice, která byla v podobě staročeského křídla jednou z hlavních příčin rozkladu strany na dvě odlišné politické frakce, na liberálně zaměřené mladočechy a konzervativně orientované staročechy.

O Palackém a Riegrovi se o jako konzervativně smýšlejících politicích mnoho autorů nevyjadřuje. Přesto se v jejich názorech dají prvky konzervatismu vysledovat s tím, že z našeho dnešního pohledu splňují toto zařazení beze zbytku. A nejde pouze o to, že oba pocházejí z klasického rodinného prostředí, které utvářelo jejich konzervativní názory a náhled na svět. A nemůžeme tak posuzovat pouze podle toho, že v průběhu historie se staročeské křídlo přidalo na stranu české aristokracie a prosazovalo společně s nimi své zájmy. Původ konzervativních názorů u Palackého můžeme vysledovat již v jeho díle *Krasověda, čili o kráse umění knihy patery*, kterou

sepsal v roce 1820 ve svých 22 letech.²² Tento spis je právě důležitým pohledem k pochopení pozdějšího názorového vývoje Palackého, kterým velmi ovlivnil Riegra, a které přebírali staročeši obecně. V tomto díle se Palacký nezabývá pouze krasovědou (estetikou) jako takovou, ale jejím prostřednictvím se snaží dívat se na podstatu člověka. Nejedná se tak pouze o dílo vědecké, ale i filozofické. Můžeme zde nalézt ideový základ, který je v pozdějších letech příčinou k rozpadu Národní strany a odklonu mladočechů od staročeského pojetí politiky. Palacký se v textu vyjadřuje k takovým pojmům jako je např. svoboda, náboženství a rovnost a můžeme říct, že zde nastavil své základní ideové parametry. Zabývá se i mj. základní podstatou člověka, ve svém díle říká: „*Má-li člověk vůbec býti bytostí podstatnou a osobnou, musí míti v samostatnosti něco bezvýminečného, původního, jednotného a bezměnného ... Toto pak nejvnitřnější a bezprostředné povědomí samosti své jmenujeme citem. K citu zajisté základně se vztahuje a z něho vyplývá všelijaká působnost naše, neboť jen tím jest ona naší působností, že je cítíme ... Cit je tedy původiště, a jako rodiště bytu našeho*“. Dále popisuje, že cit je darem od Boha a je prazákladem našeho povědomí, cestou k našemu pochopení světa, zatímco rozum nástrojem, kterým zpracováváme cit. Palacký tento cit nazývá *božnost* a ta je pro něj nejvyšší ideou. Člověk by se měl, dle jeho názoru, snažit dosáhnout tohoto ideálu zbožnosti, ale zároveň si uvědomuje, že člověk kvůli své vlastní omezenosti nemůže tohoto ideálu dosáhnout. Rovnost mezi lidmi Palacký chápe tak, že všichni lidé jsou si rovni v tom, že můžou být dobrými lidmi skrze míření k božnosti, jiná rovnost není možná, jen tato.²³

Staročeši po celou dobu svého trvání zastávali umírněnou politiku vůči Rakouskému mocnářství. Bránili se jakýmkoliv pokusům o násilný převrat nebo revoluci a dávali přednost citlivě prováděným reformám. Palacký například k revoluci v roce 1848 říká: „*Namnoze nemají nic jiného dělat, než politiku přetřepávat, demonstrace politické dělat a lid k novým a vždy novým*

²² HANÁK, D., *České konzervativní myšlení (1789-1989)* 1. vyd. Brno: Studio Arx s.r.o., 2007. s. 51. ISBN 978-80-86665-03-0.

²³ HANÁK, D., *České konzervativní myšlení (1789-1989)* 1. vyd. Brno: Studio Arx s.r.o., 2007. s. 52-55. ISBN 978-80-86665-03-0.

žádostem popouzet. Těm lidem se zdá, že čas zmařili nebo šli ve svobodě nazpátek, pakliže jen jeden den nějakou demonstraci politickou neučinili. Je to věru peleš lotrovská progresistů šílených, kteří buď nevědí, co chtějí, nebo žádají co by ten čas aspoň žádat neměli, a nelze zapřít, že při trvání a působení takového živlu těžko vládnouti“.²⁴ Staročeši se tvrdě vymezovali i k francouzské revoluci a zrovna tak k revoluci v Polsku – k tzv. „Lednovému povstání“²⁵ v roce 1863, kdy staročeši tuto revoluci kritizovali a mladočeši ji naopak podporovali. Staročeši odmítali tyto násilné převraty a v rakouském soustátí jim nikdy nešlo o jeho rozbití, ale snažili se v rámci tohoto uskupení o rovnoprávné postavení Čechů vůči ostatním národům v mocnářství. To bylo zejména Palackému vytýkáno zastánci obnovení polského státu, kdy byl obviňován z nedostatku vlastenectví a touhy po svobodě a byl kritizován jeho vztah k vídeňské vládě a ke konzervativní aristokracii. Naopak většina německých komentářů vytýkala Palackému proti německý nacionalismus, panslavismus²⁶ a to, že se svou politikou snaží rakouské soustátí rozvrátit. Palacký, společně se staročechy, vnímal jako český vlastenec potřebu obhajovat a bránit slovanské národní zájmy v rámci Rakouského císařství (Rakouska – Uherska) a prosazoval koncept austroslavismu²⁷. Tento jeho

²⁴ HANÁK, D., *České konzervativní myšlení (1789-1989)* 1. vyd. Brno: Studio Arx s.r.o., 2007. s. 59. ISBN 978-80-86665-03-0.

²⁵ Polské království bylo od roku 1815 připojeno k Rusku, kdy po napoleonských válkách dostal ruský zábor Polska relativně autonomní status Polského království s vlastní ústavou a některými institucemi. Po revoluci v roce 1830 a zejména v roce 1863, kdy byla z ruského Polska vytvořena pouhá provincie Ruska (Poviselský kraj), je možné sledovat snahy o potlačování polského nacionalismu a další kulturní a jazykovou integraci. Ruské jednotky však povstání potlačily. Neúspěšný atentát na cara r. 1866 měl za následek vzestup konzervativních tendencí proti doposud liberální vnitřní politice. Zároveň se zintenzivnilo i opoziční hnutí, které však carská policie krutě pronásledovala. Pokus o převrat v roce 1863 byl na dlouhou dobu poslední pokus Polska osvobodit se od ruské nadvlády a založit vlastní národní stát. (*Encyklopedie Wikipedia*. [online]. 2012 [cit. 2012-05-26]. Dostupné z WWW: < <http://cs.wikipedia.org/wiki/Rusifikace>>)

²⁶ Panslavismus je idea jednoty slovanských národů, také je často známa jako tzv. Slovanská vzájemnost. Může mít politický, nebo kulturní charakter (buď sjednocení politické, náboženské, nebo kulturní). (*Encyklopedie Wikipedia*. [online]. 2012 [cit. 2012-05-26]. Dostupné z WWW: < <http://cs.wikipedia.org/wiki/Panslavismus> >)

²⁷ Austroslavismus byl politický koncept a program, který měl řešit problémy Slovanů v Rakouském císařství a později v Rakousku-Uhersku. Byl rozšířený zejména mezi českými liberály v polovině 19. století. Jako první ho navrhl Karel Havlíček Borovský v roce 1846 jako protinávrh k panslavismu. Později ho rozvinul do uceleného politického programu český politik František Palacký. Austroslavismus byl také částečně podporovaný dalšími slovanskými národy v Rakouském císařství. (*Encyklopedie Wikipedia*. [online]. 2012 [cit. 2012-05-26]. Dostupné z WWW: < <http://cs.wikipedia.org/wiki/Austroslavismus> >)

postoj byl pevný již od začátku jeho politické činnosti. Palacký se obával vlivu jak Ruska, tak Německa, které se snažilo včlenit země habsburské monarchie. Odmítl svou účast na franfurktském parlamentu v roce 1848 a adresoval jeho členům dopis v němž mj. píše: *„Účel Vašeho shromáždění jest na místo dosavadního svazku knížat postaviti svazek německého národu, národ německý uvést ve skutečnou jednotu, utužiti cit německé národnosti a tímto způsobem rozmnožiti moc a sílu říše německé. Jakkoli ctím toto snažení je pocit, na kterémžto se zakládá, a právě proto, že je ctím, nemohu nikterak účastniti se v něm ... Jsem Čech rodu slovanského, i se vším tím nemnohým, co mám i co mohu, oddal jsem se zcela i navždy ve službu svému národu. Tento národ malý sice jest, ale odjakživa zvláštní a sám osobě stávající; panovníci jeho účastnili se odvěkův ve svazku knížat německých, národ ale sebe sám nikdy k národu německému nepočítal, aniž také od jiných po všecka století kdy k němu byl počítán. Celé spojení země české nejprve se svatou říší německou a potom s Německým spolkem bylo odjakživa pouhé regále, o kterém český národ, čeští stavové sotvakdo chtěli věděti, aniž toho sobě všímali. Věc tuto skutečnou vědí všickni němečtí znalci dějin tak dobře jako já; a chtěl-li by kdo ještě o tom pochybovati, nabízím se, že ji přivedu svým časem k ouplné a zřejmé jistotě ... Celému světu jest povědomé, že císařové němečtí, co se této jich hodnosti dotýče, odjakživa s národem českým ani dosti málo činiti neměli, že jim v Čechách ani nad Čechy nepřislušela moc ani zákonodárná, ani soudní, ani exekutivní; že nikdy neměli práva vybírati ze země vojsko neb jaké regálie²⁸, že země česká spolu se svými korunními zeměmi nepočítala se k žádnému z někdejších desíti krajův německých, že příslušenství k říšskému soudu komornímu nikdy se na ni nevztahovalo atd., že tudíž celé dosavadní spojení země české z říší německou pokládalo i považováno býti musí nikoli za svazek národu s národem, ale za svazek panovníka s panovníkem ... Má-li svazek, který spojuje více rozličných národův v jeden politický celek, býti pevný a trvanlivý, nesmí žádný národ míti příčiny obávati se, že tímto spojením přijde o některý z nejdražších statků svých, naopak, každý musí míti jistou naději, že v odstřední moci nalezne ochranu i záštitu před možnými přechmaty sousedův*

²⁸ znaky královské moci, korunovační klenoty, královská koruna

přes čáru rovnosti; potom se také každý přičiní opatřiti ústřední tuto moc silou takovou, aby dotčenou ochranu mohla s prospěchem vykonávati ... Pozvednu-li tedy zraku svého za hranice české, pudí mne přirozené i historické příčiny k tomu, abych neobracel jeho do Franfurkta, ale do Vídně, a tam abych hledal ono ústředí, ježto se k tomu hodí i povoláno jest, aby ujistilo i hájilo národu mého pokoj, svobodu a právo ... Ode hranic říše rakouské ale musím každou myšlenku o republice již napřed odhodlaně i důrazně zamítati. Pomyslete si říši rakouskou rozdělenou na množství republik a republiček – jaký to milý základ k univerzální ruské monarchii.“²⁹

Palackému a Riegerovi nikdy nešlo o rozbití Rakouska, ani nechtěli revoluci podobnou francouzské, kterou pohrdali. Šlo jim primárně o to, z rakouského soustátí vytvořit federativní stát, kde by jednotlivé státy měly rovnoprávné postavení a ve kterých by si občané byli rovni ve všech právech a povinnostech.³⁰ Austroslavismus se jim zdál logicky odůvodnitelným principem fungování českého národa v rakouském soustátí a přirozenou obranou proti tlakům sílícího Německa a carského Ruska.³¹ Tento svůj postoj byli nuceni přehodnotit po neúspěchu jednání o česko-rakouském vyrovnání, které připravovali společně s představiteli české aristokracie. Staročeši hájili a vyznávali mnoho konzervativních zásad. Odmítali revoluci, hájili náboženství a vliv církví, uznávali soukromé vlastnictví a prosazovali nízké daně a v neposlední řadě se po oddělení mladočechů z Národní strany vymezovali proti jejich nastupujícímu liberalismu³²

V 80. letech 19. století získali staročeši v zemském sněmu jasnou převahu a tu využili k mnoha klíčovým jednáním a přípravě mnoha důležitých ujednání a smluv s centrální vládou (Fundamentální články, Deklarace). Nicméně právě tyto jejich úkoly vedly k jejich velké kritice ze strany mladočechů a posléze i

²⁹ ČERNÝ, V. Vývoj a zločiny panslavismu. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla o.p.s. 2011. s. 37-42. ISBN 978-80-87490-01-3.

³⁰ HANÁK, D., České konzervativní myšlení (1789-1989) 1. vyd. Brno: Studio Arx s.r.o., 2007. s. 60. ISBN 978-80-86665-03-0.

³¹ Tamtéž s. 64.

³² Tamtéž s. 78.

celé veřejnosti. Byla jim vyčítána přílišná náklonnost k rakouským představitelům a jejich ochota ke kompromisním řešením. Tvrdý pád ve volbách roku 1891, kdy ze 36 mandátů získali pouze dva, byl následkem krachu jednání o německo-českém vyrovnání, tzv. *punktace*.³³ Úpadek austroslavismu byl neodkladný, a přestože mladočechy nebyla nabídnuta žádná adekvátní alternativa k politice staročechů, slavili tak v těchto volbách úspěch a staročechy porazili.

1. 3. 3. Konzervatismus v období první republiky

Pokud se máme věnovat konzervatismu první republiky, tak musíme konstatovat, že v novodobé Československé republice nevznikla významná politická strana, kterou bychom mohli nazvat konzervativní.³⁴ Pokud se máme věnovat politické síle konzervativního směru, pak se budeme věnovat *Agrárníkům*, resp. Republikánské straně zemědělského a malorolnického lidu a jejím dvěma představitelům, Antonínu Švehlovi³⁵ a Milanu Hodžovi, u nichž

³³ Punktace bylo označení pro plán o 11 bodech (německy Punkte) z roku 1890 snažící se o česko-německé vyrovnání. Dohodla se na nich vídeňská vláda, konzervativní i „ústavověrná“ šlechta, němečtí liberálové a staročeši. Čeští vyjednavací je označovali za rozumný kompromis, zatímco Němci je slavili jako vytyčení hranic dalšího českého vývoje a tedy i své vítězství. Této interpretace se chytli k poradám nepřizvaní mladočeši a prohlásili punktace za nepřijatelnou snahu o rozdělení Čech na dvojjazyčnou oblast a čistě německou oblast. Ač pravdu neměla ani jedna strana, rozladění českojazyčného prostředí vedlo k drtivé prohře staročechů ve volbách roku 1891 a k jejich odchodu z politické scény. Z celého punktačního ujednání byly uplatněny jen některé body, základní smysl však realizován nebyl. (*Encyklopedie Wikipedia*. [online]. 2012 [cit. 2012-05-26]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Punktace> >)

³⁴ KLIMEK, A. *Velké dějiny země koruny české, svazek XIII*. 1. vyd. Litomyšl: Paseka, 2000. s. 245. ISBN: 80-7185-328-3.

³⁵ Antonín Švehla, Dr. h. c., (15. dubna 1873 Hostivař - 12. prosince 1933 Praha) politik a státník, vůdce agrární strany; statkář v Hostivaři. Od konce 90. let 19. století činný v agrárním hnutí; 1908-1913 poslanec českého zemského sněmu, od 1909 předseda výkonného výboru České strany agrární. V době věznění K. Kramáře byl hlavou české politické reprezentace. Stál v pozadí deklarace Č. svazu 30. 5. 1917. Od července 1918 místopředseda Národního výboru čs.; jeden z organizátorů a vůdců pražského převratu 28. 10. 1918 (tzv. "mužů 28. října"). Od 1918 poslanec NS, 1918-1920 ministr vnitra. Od 1919 předseda Republikánské strany čs. venkova, 1922-1929 (s krátkou přestávkou 1926) předseda vlády. Významně se zasloužil o konsolidaci vnitropolitické situace v ČSR po 1. světové válce a o rozvoj čs. státu v průběhu 20. let. Usiloval o překonání rozporů mezi stranami vládní koalice ve prospěch celostátního zájmu a jako neoficiální orgán jejich spolupráce vytvořil tzv. "koaliční pětku". Své organizační schopnosti a energii šťastně uplatnil v každodenní praktické politice. Stal se protějškem a zároveň blízkým spolupracovníkem presidenta Masaryka, jehož 1927 podpořil v presidentských volbách, když odmítl svou vlastní kandidaturu. 1929 odešel pro vážnou chorobu z aktivního politického života. (*Vláda.cz* [online]. 2012 [cit. 2012-05-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/rejstrik-predsedu-vlad/antonin-svehla-431/>>)

můžeme vysledovat politický styl postavený na konzervativních základech (HANÁK, 2007, s. 105).

Stranický systém první republiky se začal utvářet již před 1. světovou válkou, kde se začaly formovat politická uskupení a strany na základě třídnosti. Vedle elitářských stran staročechů a mladočechů postupně vznikají seskupení zastupující jak dělnickou třídu, sociální demokraté (zal. 1893), tak agráři zastupující zájmy venkova. Agráři byli nejvhodnější volbou jak pro venkovské elity, spjaté majetkově s půdou, tak i pro tzv. obyčejné lidi, vyznávající přísně konzervativní hodnoty, např. vztahem k náboženství. To agrárikům dávalo sílu i v době, kdy se podíl výroby v zemědělství vůči průmyslové výrobě postupem času snižoval a tím se teoreticky snižovala i jejich voličská základna.

Antonín Švehla se projevoval jako pragmatický politik, který obratně manévroval mezi pravicovými a levicovými silami. Ve své politice se snažil tlumit radikální názory a mistrně dokázal využívat umění kompromisu a byl spíše oportunistou.³⁶ Co se týká idejí, které Švehla zastával, tak jeho hlavním ideovým východiskem byl *agrarismus* – sociálně politická doktrína, podle níž je vztah k půdě, její obdělávání a využívání základem celého národního hospodářství. Jeho nejobsáhlejším myšlenkovým dílem z roku 1925 se stává jeho devatenácti stránková publikace s názvem *Tři úvahy o agrarismu*, ve které popisuje základní teze tohoto směru. Vztah člověka k půdě staví nad ostatní politické ideje, jak po stránce citové, tak po stránce majetkové. Ideálem moci je pro něho velkostatkář, který vlastní velké množství zemědělské půdy a prostřednictvím tohoto strategického majetku prosazuje své zájmy.

Pod Švehlovým vedením proběhla v roce 1919 pozemková reforma, kdy Švehla odmítl radikální snahy provést ji jako odplatu pobělohorských konfiskací, odmítl také návrhy socialistického tábora na zestátnění nebo

³⁶ Oportunismus (z lat. *opportunus*) je způsob jednání a rozhodování, které se neřídí vlastními zásadami, nýbrž se přizpůsobuje vnějším okolnostem, příležitostem a výhodám z toho kterého rozhodnutí. (*Encyklopedie Wikipedia*. [online]. 2012 [cit. 2012-05-26]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Oportunismus> >).

zduřstevnění rozdělené půdy a naopak prosadil převádění pozemků do soukromého vlastnictví. Vznikla tím velmi početná skupina nových majitelů půdy a tím se velmi posílila voličská základna agrárníků a tím i jejich moc. Švehla dále věřil tomu, že agrárníci jsou ti největší mírotvorci. Rolník nikdy nevyvolá válku jednoduše proto, že pracuje na půdě, o kterou si nemůže dovolit přijít, ať již jejím zničením nebo zabráním a zároveň tím, že drží ve svých rukou půdu, má obrovskou moc konflikty ovlivňovat skrze zásobování. Zárukou míru podle Švehly je tedy z logiky věci co nejsilnější agrární hnutí. Dělnictvo může pracovat kdekoliv a může se nechat najímat na krátkou dobu, oproti rolníkovi, který potřebuje ke své práci stabilitu a dlouhodobost. Švehla tak přisuzoval svému agrárnímu stavu určitou exkluzivitu (HANÁK, 2007, s. 112-120).

V souvislosti s agrárníky se musíme zmínit i o Milanu Hodžovi, kterého Antonín Švehla nazýval svým nástupcem. Hodža byl v historii První republiky nevšedním politickým myslitelem s řadou originálních názorů. Byl to člověk cílevědomý, sebevědomý, vzdorovitý a temperamentní, evangelického vyznání. Vystudoval práva a ovládal sedm jazyků. Pro mnoho politiků byl velkým provokatérem a např. Masaryk se o něm vyjadřoval jako o vychloubačném, namyšleném člověku, který nevládne nikdy přesnými informacemi a spíše umí bourat než budovat. Tento názor měl i zajisté proto, že Hodža ohrožoval jeho chráněnce Edvarda Beneše.

Hodža stejně jako Švehla zastával politickou ideologii agrarismu. Podle jeho názoru bylo soukromé vlastnictví půdy ochrana proti bolševismu a komunismu. O tomto vztahu řekl: *„Význam agrárně-sociálního tohoto převratu ve střední Evropě je v tom, že nejenom teoreticky, nýbrž také prakticky poražen marxism... Oč jde, mluvíme-li o bolševismu jako o nejkrajnějším exteremu marxismu? Jde o to, zda režim soukromého vlastnictví, či ne? Soukromé vlastnictví, nebo komunism? Kdyby v jednom státě bylo na soukromém vlastnictví zainteresováno pouze 30% lidí a kdyby 70% obyvatelů bylo zainteresováno proti soukromému vlastnictví, bylo by soukromé vlastnictví*

– jako zásada společenského i výrobního zřízení – jistě ohroženo. Co musí být i tudíž snahou – dámy a pánové, nelekejte se slova, které nyní řeknu – konzervativní politiky? Snahou konzervativní politiky musí být, aby ve státě na zásadě soukromém vlastnictví měla zájem co možná většina obyvatelů, aby měla vědomí, že chránit ideu soukromého vlastnictví chrání sebe samo... Demokratisací soukromého vlastnictví a rozšířením jeho base sme postavili hráz bolševismu... Rozhodující bitva se bude odehrávat v zemědělství a nebezpečí začne tam, podaří-li se bolševismu vniknouti do drobných zemědělských podniků... Družstvo úvěrové a nákupní a prodejové, toť forma, v níž agrární demokracie zachovává hodnoty individualismu a si zároveň zajišťuje výhody kolektiv... Agrární demokracie tudíž znamená předně možnost kompromisu ve státě mezi jedincem a celkem, za druhé znamená dnes v demokraticky orientované střední Evropě záruku, že bolševism nemůže zvrátit naší společenskou a státní soustavu“.³⁷ Hodža tak vysvětluje potřebu konzervativního soukromého vlastnictví půdy jako ochranu proti levicovým extrémům. Tvrdí, že právě agrarismus je tím správným přístupem k zachování demokracie.

³⁷ HANÁK, D., České konzervativní myšlení (1789-1989) 1. vyd. Brno: Studio Arx s.r.o., 2007. s. 124-125. ISBN 978-80-86665-03-0.

2. Politické působení Aloise Rašína před 1. světovou válkou

2. 1. Alois Rašín před vstupem do politiky

Alois Rašín se narodil dne 18. října 1867 ve východočeských Nechanicích v rodině pekaře jako deváté dítě. Rodinné prostředí ovlivnilo Aloise Rašína na celý život. Především otec a jeho příklad pomáhal Rašína orientovat v různých životních situacích i základních názorech. Cílevědomý Rašínův otec, František Rašín, se z chudého živnostníka vypracoval svou pílí, svědomitostí a zájmem o věci veřejné na velmi váženého měšťana. Stal se postupně cechmistrem pekařů a perníkářů, městským radním a na dvacet let starostou Nechanic. V devadesátých letech 19. století působil dokonce jako mladočeský poslanec ve Vídni. Alois Rašín dobré vlastnosti po svém otci zdědil a po zbytek života je plně využíval. Také příklad úspěšného podnikání jeho otce položil základní kameny Rašínova ekonomického smýšlení. Matka Aloise Rašína byla základem pro pevné rodinné zázemí. Po absolvování obecné školy v Nechanicích nastoupil Alois Rašín studium na gymnáziu v nedalekém Novém Bydžově. Tam velmi dobře prospíval, nicméně kvůli jeho problémům s německým jazykem jeho otec rozhodl, že dál bude pokračovat ve studiu na gymnáziu při benediktinském klášteře v Broumově. Studijní život v Broumově byl v té době velmi tvrdý. Mladý Rašín se výrazně ve studiu zhoršil, nesvobodné klášterní prostředí s tvrdou výchovou ho velmi poznamenávalo, a proto po roce studií přestoupil na české gymnázium v Hradci Králové. (Šetřilová, 1997) Dne 27. července 1886 ukončil středoškolská studia maturitou s vyznamenáním. Po ukončení gymnázia nastupuje téhož roku k studiu na lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Nedlouho po zahájení studia se u něho začala projevovat vážná plicní choroba. Rašín opouští na doporučení lékařů Prahu a stěhuje se ke své sestře do Krkonoš. Zároveň přestupuje z lékařské fakulty na fakultu právnickou, kde nemusí absolvovat povinně všechny přednášky. Naplno se Rašín zapojuje do studia až ve třetím ročníku v roce 1890. Hned po svém příchodu se velmi aktivně zapojil do

studentského života. Rašín se začíná aktivně zajímat o společenské a politické dění. Zároveň se u něho začínají projevovat jeho povahové rysy, jako zarputilost, vůdčí schopnosti, cílevědomost. Vstupuje do studentského spolku Slavie a aktivně přispívá do Časopisu českého studentstva. V červenci roku 1890 je jeden ze zastupitelů českých studentů na Mickiewiczových³⁸ oslavách (slavnostní převezení ostatků Mickiewicze z Paříže do Krakova) v polském Krakově. Jeho činnost ve spolku Slavie vyvrcholila roku 1891 sjezdem slovanského studentstva, který se uskutečnil přes zákaz univerzity a policie. Rašín na sjezdu vystupoval veřejně jako jeden z hlavních organizátorů a řečníků sjezdu. To mu v posledním roce studií přinese mnoho problémů a Rašín je za tento přečin vyšetřován. Přesto studium úspěšně zakončuje a promuje 6. října 1891. Tehdy si neodpustil menší provokaci a po hádce s rektorem promoval s baretem spolku Slavie na hlavě. Jeho přímočarost a tvrdohlavost v prosazování svých názorů a cílů mu v budoucnu přinese ještě mnoho problémů a zároveň úspěchů.

2. 2. Počátky politické činnosti Aloise Rašína

Roku 1891 vydává Alois Rašín brožuru s názvem České státní právo, kde zformuloval program obnovení českého státu. Spis byl zkonfiskován a posléze ještě čtyřikrát vydán při celkovém nákladu 15 000 výtisků. Rašín publikoval i v nově založeném časopise Neodvislost, a dále v Nových proudech a Rozhledech. Nedlouho po absolvování vysokoškolského studia nastupuje

³⁸ Adam Mickiewicz (24. prosince 1798 – 26. listopadu 1855) byl polský spisovatel, představitel polského romantismu. Vystudoval na universitě ve Vilniusu a od r. 1819 vyučoval literaturu, historii a práva. V roce 1823 byl zatčen i se svými přáteli a později vypovězen z Litvy. V letech 1824–1829 pobýval v Rusku – v Petrohradu, Moskvě, na Krymu a v Oděse, kde se stýkal s ruskou kulturní a společenskou elitou té doby, mj. s Puškinem a děkabristy). Poté žil ve Francii a Itálii. Od roku 1838 působil na katedře latinské literatury na Univerzitě v Lausanne, později také jako profesor slovanských literatur na Collège de France v Paříži. V západní emigraci vystupoval jako jeden z hlavních představitelů polského zahraničního odboje. V září roku 1855 odjel do Istanbulu založit oddíl polské legie (Legion polski) a také ze Židů složený tzv. Legion Żydowski pro válku s Ruskem. Zemřel náhle při epidemii cholery, pravděpodobně na tuto chorobu, třebaže se uvažovalo i o otravě arsenikem nebo o výronu krve do mozku. Jeho tělo bylo pohřbeno v Paříži na hřbitově v Montmorency, po třiceti pěti letech jej v roce 1890 převezli do Polska, což se stalo příležitostí k mohutné politické manifestaci. (*Encyklopedie Wikipedia*. [online]. 2012 [cit. 2012-05-16]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Adam_Mickiewicz >).

Rašín na jeden rok jako dobrovolník u vojenské sanitní služby ve Vídni. Zanedlouho je přeřazen do Budapešti. Tam za finančního přispění rodiny skládá důstojnickou zkoušku. Kvůli brožuře České státní právo, kterou Rašín vydal hned po své promoci a kde poprvé zformuloval svoji vizi obnovení samostatného českého státu, málem přichází nejen o důstojnickou zkoušku, ale také o doktorát. To se nakonec po rozsáhlé tiskové kampani, kterou organizovali jeho přátelé a po interpelaci v parlamentu nestalo a vyšetřování Rašína bylo zastaveno. Po návratu do vlasti začíná být politicky velmi aktivní. Jeho názorům vyhovuje Mladočeská strana, do které vstupuje. Dne 6. října 1893 byl Rašín zatčen po vlně zatýkání členů Mladočeské strany. Po vykonstruovaném šesti týdenním procesu s Omladinou, kde byl Rašín mezi obžalovanými nejvýraznější osobností, je 20. února 1894 odsouzen k dvěma letům vězení a byl mu odňat titul doktora práv. Při své obratně zkonstruované obhajovací řeči, kterou soudu přidělal mnoho starostí uvedl: *"Žaloba tvrdí, že jsem členem tajného spolku. Já však žádný tajný spolek neznám, obzvláště ne tajný spolek ,Omladina', nikdy jsem v tajném spolku nebyl a nikdy jsem o něm neslyšel. Také existence tajného spolku v žalobě není dokázána. Já vlastně ani nevím, jakou hodnost v tajném spolku mám. Mrva říká, že v tom tajném spolku byly ,prsty', ,palce', ,diktátor'. Ale mne nejmenuje ani ,prstem' ani ,palcem', já nejsem ani ,diktátor', já tam nejsem nic. Proto mě pan státní zástupce přidělil zvláštní hodnost a nazval mne ,návodcem' této tajné společnosti. Žaloba praví, že jsem intelektuálním původcem těchto demonstrací. To je tvrzení velmi nelehké, a já budu čekat, až pan státní zástupce mi to vysvětlí. Ale na jedno musím již teď poukázati. Pan státní zástupce praví, že my jsme dělnickou frakci postrkovali k demonstracím, a sami že jsme zůstávali zpátky. Já prohlašuji, že bych to považoval za bezcharakterní, abych někoho jiného do nebezpečí strkal a sám z něho prchal. Já jsem se zúčastnil jiných projevů veřejných, nikdy jsem se za své přesvědčení nestyděl a nebál jsem se."*³⁹ Trest si odpykává v plzeňské věznici Na borech. V listopadu roku 1895 byl devět dní před vypršením trestu amnestován a doktorský titul mu byl navrácen.

³⁹ RAŠÍN, L. Paměti Dr. Aloise Rašína. 2. vyd. Praha: Bonus, 1994. s. 78-79. ISBN 80-901693-4-1

V roce 1899 se Rašín s Omladinou rozchází a zakládá stranu Radikálně státoprávní a podílí se na vydávání Radikálních listů, kde se otevřeně prezentují protirakouské názory. V roce 1898 se Alois Rašín setkává se svojí budoucí manželkou Karlou Jánskou, která je o deset let mladší. Dne 12. září 1899 se v Praze na Smíchově oženil. Rok po svatbě se jim narodil syn Ladislav, za další rok dcera Ludmila a roku 1904 syn Miroslav. Roku 1900 si Dr. Alois Rašín otevírá vlastní advokátní praxi. Mezi jeho významné klienty patří např. Živnobanka. Roku 1901 po prohraných volbách do vídeňského parlamentu vystupuje ze Státoprávní radikální strany a vzdává se na čas aktivního politického života. Ne však novinařiny. V prosinci roku 1901 zakládá týdeník Slovo, který bude vycházet pět let.

Do aktivní politiky znovu vstupuje roku 1907, kdy vstupuje do Národní strany svobodomyšlné (mladočeské), kterou vede Karel Kramář a František Fiedler. Rašín se zanedlouho stává jednatelem strany a podílí se na její reorganizaci. V lednu roku 1910 se Rašínovi a jeho přátelům prostřednictvím společnosti Pražské akciové tiskárny podařilo převzít Národní listy. Rašín stál v čele správní rady společnosti a zároveň vykonával funkci ředitele novin.

Národní listy se stávají v Čechách nejpopulárnějším periodikem své doby. Rašín se stává tímto pro mladočechy velmi atraktivním a samozřejmě využívá listy i ke své politické agitaci. Ve volbách do poslanecké sněmovny v červnu roku 1911 těsně vítězí ve svém volebním obvodu okresu Klatovy nad sociálně demokratickým kandidátem a stává se poslancem říšské rady. Ve vídeňském parlamentu působí ve finančním výboru a snaží se řešit těžkou situaci českých zemských financí. Dále působil v branném výboru a ve výboru pro řešení jazykové otázky. Roku 1912 se Rašín stává prvním místopředsedou mladočeské strany.

2. 3. Národní strana svobodomyslná

Národní strana svobodomyslná vznikla na sjezdu důvěrníků dne 27. prosince 1874, kdy se oddělila od Národní strany (staročeské) a velmi brzo se pro ni vžil název „*mladočeská*“. Stalo se tak potom, kdy vyvrcholily spory konzervativního křídla staročeského s liberálním⁴⁰ křídlem mladočeským, které zaujalo v mnoha oblastech radikálnější postoj a kritizovalo pasivní postoj v národních a dalších otázkách.

Již od vzniku Národní strany se v ní vytvářely různé názorové skupiny. Vedle vedení strany, s Františkem Palackým⁴¹ a Františkem Ladislavem Riegem⁴² v čele, které prosazovalo konzervativněliberální a později spíše stále více konzervativní orientaci, se brzy vyprofilovala i silná liberálně demokratická opoziční skupina. Jedním z největších rozporů ve straně byl přístup staročeského křídla Národní strany ke konzervativní české historické šlechtě. Nesouhlasili s posilováním politického vlivu církve a konzervativních sil, prosazovali hlubší demokratizaci setrvání na původních liberálních základech Národní strany.⁴³ Přes všechny tyto, mnohdy zásadní rozpory, mladočeši v Národní straně setrvali po celá 60. léta 19. století. Důvodem bylo hlavně to, že strana a česká politická scéna musela být jednotná z obavy plynoucí z postavení českých němců a jejich politického, ekonomického a mocenského potenciálu. Zároveň se strana chystala na očekávané ústavní

⁴⁰ Liberalismus (latinsky *liber* svobodný, *liberalis* svobody se týkající, svobodomyslný) je politický směr nebo také filosofický pohled, který stojí na tom, že svoboda je prioritní politická hodnota. Liberalismus usiluje o maximální svobodu, a to jak osobní, tak i ekonomickou, náboženskou a politickou. Tato ideologie původně vznikla v 17. století v Anglii a má kořeny v evropském osvícenství. V různých oblastech světa se však liberalismus dále vyvíjel odlišně a proto může mít termín "liberalismus" celou řadu významů v závislosti na kontextu a regionu. (*Encyklopedie Wikipedia*. [online]. 2012 [cit. 2012-05-15]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Liberalismus>>)

⁴¹ František Palacký (14. června 1798 Hodslavice – 26. května 1876 Praha) český historik, politik a spisovatel, organizátor vědeckého a kulturního života v soudobé Praze, zastánce myšlenky austroslavismu – předpoklad mírové spolupráce menších slovanských národů na území habsburské monarchie bez závislosti na německy mluvících elitách.

⁴² František Ladislav Rieger (10. prosince 1818, Semily – 3. března 1903, Praha) český politik, publicista a spisovatel. Je obecně považován za zakladatele české politické ekonomie.

⁴³ MALÍŘ, J. *Politické strany (Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004); 1. díl 1861-1938*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2008. ISBN 80-7239-180-1. Str. 139-140.

reformy. Poté, co Rakousko prohrálo v roce 1866 válku s Pruskem⁴⁴, přišla obava z toho, že by mělo v důsledku sjednocení Německa dojít k dualistické politice monarchie.⁴⁵

V roce 1867 došlo k tzv. rakousko-uherskému vyrovnání⁴⁶ a odpor k němu pak vedl staročechy společně s mladočechy ke společným demonstrativním akcím. Roku 1867 se zástupci Národní strany vydávají do Ruska, zúčastňují se oslav spojených s převozem korunovačních klenotů do Prahy, jsou přítomni položení základního kamene Národního divadla v roce 1868, podpisu státoprávní Deklarace českých poslanců v srpnu roku 1868⁴⁷ i opozičnímu táborovému hnutí v letech 1868 - 1871.⁴⁸ Tato opoziční nálada vtáhla do veřejného dění dosud nezúčastněné vrstvy dříve politicky nečinného obyvatelstva. Z této situace dokázali více těžit mladočeši, kteří se nebránili vzrůstajícímu radikalismu opozičního protivládního hnutí, ale naopak jej na shromážděních a veřejných projevech podporovali a využívali k formování a sjednocování sil pod vlastním vedením.

⁴⁴ Válku roku 1866 vyprovokoval dlouholetý spor o mocenskou převahu ve střední Evropě, a to mezi rakouskými Habsburky a pruskými Hohenzollerny. Tento válečný konflikt se stal zásadním krokem ke konečnému sjednocení Německa a Itálie a přinesl zásadní převrat ve struktuře evropských mezinárodních vztahů, který postupem času vyústil v první světovou a druhou světovou válku. Konflikt zasáhl celou řadu států Německého spolku, severní Itálii, ale konečné rozhodnutí padlo na českém území v několika bitvách – a v poslední nejkrvavější bitvě u Hradce Králové. zdroj: BĚLINA, P., FUČÍK, J. *Válka 1866*. Praha ; Litomyšl : Havran ; Paseka, 2005. 1. vyd. ISBN 80-7185-765-3.

⁴⁵ Po prohrané prusko-rakouské válce se rozhodly vlivné politické kruhy, že bude výhodné pro uklidnění vnitropolitické situace vytvořit rozsáhlou autonomii Uherska. Struktura složení národů v obou polovinách říše byla podobná. V obou částech existoval majoritní podíl jedné národnosti, v Uhersku Maďaři a v Rakousku Němci. Ani v jedné části říše nebyl tento podíl nadpoloviční. Tento způsob rozdělení Rakouska-Uherska se nazýval dualismus. Od roku 1868 se monarchie nazývala Rakousko-Uhersko (Kontler, 2001).

⁴⁶ Rakousko-uherské vyrovnání byl ústavněprávní akt, na jehož základě se v roce 1867 přeměnilo Rakouské císařství na Rakousko-Uhersko a současně byla obnovena suverenita Uherského království. Habsburkové od této chvíle vládli říši tvořenou dvěma svěbytnými celky, s vlastním parlamentem a svým vlastním právním řádem. Obě poloviny říše pak sdílely některá společná ministerstva a reprezentovala je jediná hlava státu – císař (Kontler, 2001).

⁴⁷ Prohlášení 81 českých zemských poslanců ze dne 22.8.1868 odmítavající podmínky rakousko-uherskému vyrovnání z roku 1867. Deklarace odmítala účast na duální politice Rakouska-Uherska a odmítala účast na českém sněmu (Richter, 2010).

⁴⁸ MALÍŘ, J. *Politické strany (Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004); 1. díl 1861-1938*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2008. ISBN 80-7239-180-1. Str. 140

Těchto nálad využívali i staročeši při svém politickém tlaku na Vídeň, který vedl v letech 1870 -1871 k jednání o pokus rakousko-českého vyrovnání. Na základě vydání fundamentálních článků – návrhu zákona mělo být Rakousko-Uhersko rozděleno na tři části, přičemž Čechy by získaly autonomii po vzoru zbývajících dvou částí a císař by byl korunován českým králem. Na nátlak Němců a Maďarů nebylo toto nakonec přijato, což způsobilo v českých zemích velké rozhořčení a zklamání. Tento krach výrazně utlumil zbytek loajality mladočeského křídla Národní strany ke staročechům. Zásadním důvodem k odchodu mladočechů z Národní strany a založení vlastní, byla neshoda v představě dalšího směřování politiky vůči Vídni a krach pokusu o rakousko-české vyrovnání.

Mladočeši se nechtěli spokojit pouze s politikou „pasivní rezistence“ – neúčast českých zástupců na jednání zemského sněmu. Staročeši byli zastánci tohoto stylu odporu proti vídeňské vládě, zatímco 27 mladočeských poslanců odešlo na protest proti této politice ze společného klubu. Následně byli čtyři přední mladočeši vyloučeni z vedení Národní strany (Sladkovský, E. Grégr, J. Grégr, Škarda) a krátce nato sedm mladočeských poslanců z celkového počtu 84 všech českých zemských poslanců vstoupilo znovu v září 1874 do českého zemského sněmu. Následně dochází k rozdělení Národní strany a mladočeši zakládají svoji vlastní stranu s názvem Národní strana svobodomyslná. Jejím prvním předsedou se stal Karel Sladkovský.⁴⁹

⁴⁹ JUDr. Karel Sladkovský (22. června 1823, Praha - 4. března 1880 Praha) český novinář a politik. Aktivní účastník říjnových revolučních událostí roku 1848 – dobrovolně se podvolí vyšetřování, které bylo v roce 1849 ukončeno amnestií. Avšak v témže roce je znovu zatčen po prohlášení druhé obleženosti pražské, podstoupil proces, během kterého vážně onemocněl a v roce 1850 je odsouzen k smrti za velezradu. Rozsudek byl poté zmírněn na 20 let těžkého žaláře. Sladkovský si v olomoucké věznici odsedí z tohoto trestu 8 let a po amnestii v roce 1857 se vrací do Prahy. Roku 1860 se vrací do politiky a pracuje jako redaktor časopisů Čas a Hlas. Aktivně vystupuje na různých shromážděních a v roce 1862 je zvolen poslancem za Národní stranu. V roce 1874 je spoluzakladatelem Národní strany svobodomyslné a stává se jejím prvním předsedou.

Ve svém počátku se strana hlásila k osmibodovému programu sepsaném Julusem Grégrem⁵⁰. V tomto programu se mladočeská strana přihlásila k zásadám liberalismu, k úsilí „o zřízení vpravdě svobododárná, spočívající na základech demokratických, tj. na rovném právu všem“.⁵¹ Strana chtěla hájit svobodu svědomí, náboženskou rovnoprávnost, prosadit zdokonalení parlamentního systému a rozšířit samosprávu. Mladočeši se také vyslovili pro aktivní politiku na zemském sněmu, byli pro všeobecné hlasovací právo do sněmu, důraz kladli na zvyšování kvality školství – vyšší platy pro učitele, zřízení české univerzity, bezplatné vzdělání na základním a středním stupni škol. Chtěli zlepšit podmínky lidem pracujícím v zemědělství a v průmyslu a svou politikou přispět ke zmírnění následků hospodářské krize, která propukla v roce 1873.⁵² Tohoto programu se mladočeši drželi až do prvních let 20. století, byl jen doplňován o body v kontextu s aktuálním děním a politickou situací.

Mladočeská strana, i přes značné volební úspěchy, měla problémy při snaze o konsolidaci a o přerod na moderní stranu masového typu. Organizace strany spočívala na širším okruhu stoupců, tzv. „důvěrníků“, kteří byli zpravidla významní činitelé veřejného života v jednotlivých regionech. Klíčovou roli v posilování vlivu strany pak sehrával stranický tisk a pronikání členů strany do řady nepolitických spolků a organizací, např. hospodářských uskupení,

⁵⁰ Julius Grégr (19. 12. 1831 Březhrad u Hradce Králové - 4. 10. 1896 Dol u Libčic nad Vltavou) český politik a novinář, pozdější majitel Národních listů, jeden z hlavních zakladatelů mladočeské strany.

⁵¹ MALÍŘ, J. *Politické strany (Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004); 1. díl 1861-1938*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2008. ISBN 80-7239-180-1. Str. 143

⁵² První velká celosvětová hospodářská krize, která proběhla ve druhé polovině 19. století., kdy na počátku krize vládl optimismus a věřilo se v setrvalý růst. Bylo to období rozmachu průmyslu, bankovníctví a zahraničních investic, spojené s masivní migrací lidí. V Rakousku-Uhersku byl průmyslový sektor předlužen, bankovníctví bylo narušené velkými spekulacemi s úvěrovými produkty, cennými papíry a pozemky. Obecně se věřilo, že díky trvalému růstu budou výnosy z investic stoupat. Tento optimismus byl v květnu 1873 vystřídán pesimismem po krachu vídeňské burzy, který způsobil dominový pád dalších významných světových burz a odstartoval tak světovou hospodářskou krizi, kdy byla narušena stabilita finančního sektoru a na českém území zkrachovalo mnoho bank. Tím se z krize finanční stala krize hospodářská. (zdroj: NOVOTNÝ, R. *První celosvětová krize 1873: Příčiny a následky* [online]. 2009 [cit. 2012-05-31]. Dostupné z WWW: < <http://www.investujeme.cz/prvni-celosvetova-krize-1873-privina-a-nasledky>>.

sokolských organizací, školských spolků, obchodních a živnostenských komor nebo i obecních a městských zastupitelstev, akciových společností a dozorčích rad bank, založen a spořítelen.

Svého velkého politického úspěchu se mladočeši dočkali roku 1891 při říšských volbách, kdy získali 35 mandátů oproti třem staročeským a to převážně ve venkovských volebních obvodech. Toto jednoznačné vítězství nad staročechy vedlo mladočechy k tomu, aby se zamysleli nad svým dalším politickým směřováním. Strana musela překonat svou sociální a politickou nesourodost a dohodnout se na novém směřování strany od svého dosavadního opozičního radikalismu k nastoupení nového konstruktivního politického stylu směrem k vládní politice.

Tento nový styl byl nazýván pozitivní politikou. V letech 1907 - 1910 s nástupem Karla Kramáře do čela strany a přílivem nových členů z řad aktivní mladé inteligence s Aloisem Rašínem v popředí, došlo k její zásadní reorganizaci. Ve volbách podle všeobecného hlasovacího práva v roce 1907 se mladočechům již nepodařilo udržet pozici nejsilnější strany a to posílilo její směřování směrem ke straně vysokých českých průmyslových a finančních kruhů. Ty nebyly na rozdíl od staročechů svázány s konzervativními a katolickými silami a byly nacionálně zaměřeny. V tomto období se daří mladočeské straně získat pozice v Živnostenské bance⁵³ a to umožnilo zlepšit financování a stabilizovat hospodaření. S přílivem kapitálu bylo také možné zkonsolidovat a vybudovat silný stranický tisk.

I po roce 1907 se mladočechům dařilo udržet značný vliv i na veřejné politické dění, a to hlavně díky pružné koaliční spolupráci se staročechy, agrárníky a národními sociály. Klíčovou roli hráli především v jednáních o

⁵³ Banka byla založena 4. listopadu 1868 pod názvem Živnostenská banka pro Čechy a Moravu. Byla první bankou v rakousko-uherském mocnářství, jež byla financována výhradně českým kapitálem. Jejím cílem bylo podporovat rozvoj nově zakládaných českých firem, ale ucházela se také o vklady malých střadatelů - živnostníků a majitelů malých českých společností. Těsně před vypuknutím 1. světové války spravovala téměř třetinu veškerého kapitálu v českém bankovníctví. (zdroj: *Česká národní banka*).

národnostních otázkách v Čechách. V zahraniční politice se snažili hájit české národní zájmy, kdy byli v mírné opozici vůči vládě a zároveň přistupovali na kompromisy tak, aby to vyhovovalo jejich zájmům. V roce 1910 ovládlo „kramářovské“ stranické křídlo Národní listy, které převzalo od významné mladočeské rodiny Grégrů. Následně byla založena Pražská akciová tiskárna, prostřednictvím které vedení mladočeské strany v čele s Karlem Kramářem a Aloisem Rašínem ovládali vydávání Národních listů. Mladočeši se také výraznou měrou podíleli na posledních česko-německých jednáních o vyrovnání a smíru, který se týkal jazykových otázek a reformy zemského zřízení. Tato jednání zkrachovala a vláda řešila problém po svém, a to zrušením zemské ústavy v Čechách a nahrazením zemského sněmu a výboru úřednickou správní komisí. Po tomto kroku se začala politika mladočechů vůči vládě přiostrřovat a radikalizovat.

Po vypuknutí 1. světové války nastala pro mladočechy a ostatní politické strany a uskupení úplně nová situace. Po zavedení polovojenského režimu se stáhli z veřejného života do pozadí a pod hrozbou možných velkých změn, např. zavedení němčiny jako úředního jazyka a reformy státu podle představ českých Němců, zvolili defenzivní vyčkávací taktiku. Z první světové války vyšli mladočeši s velkou prestiží, díky odbojové činnosti svých předních vůdců Karla Kramáře a Aloise Rašína. Strana se ke konci války dohodla na sloučení se stranami realistickou, státoprávněpokrokovou a moravsko-slezkou lidovo-pokrokovou do jedné strany s názvem Česká státoprávní demokracie pod vedením Karla Kramáře. (Malíř 2005, str. 168-176).

3. Politické působení Aloise Rašína v období 1. sv. války a po 1. sv. válce.

3. 1. Spolek Maffie

Dne 28. června 1914 páchá bosensko-srbský politický aktivista Gavrilo Princip atentát na arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este. Dne 28. července 1914 vypovědělo Rakousko-Uhersko Srbsku válku. Rašín je po vypuknutí války velmi činný. Neupadl do pasivity a nečinnosti a v listopadu 1914 vydává spis Politické zločiny, což je praktická příručka pro české politické vězně a jejich právní obhájce. Rašín dál vystupuje jako velký odpůrce rakousko-uherské monarchie. V říjnu 1914 se T. G. Masaryk kvůli obavám ze zatčení nevrací z cesty do Nizozemska. Ještě před svým odjezdem zakládá konspirační organizaci, tvořenou zpočátku Edvardem Benešem, Přemyslem Šámalem a Cyrilem Duškem. Organizace zahajuje svoji činnost na přelomu února a března 1915, kdy ji doplňuje i Alois Rašín, Karel Kramář, František Soukup, Antonín Hajn a další. Později pak organizace obdržela označení Tajný výbor Maffie. Organizace Maffie byla jádrem domácího odboje s vazbami na zahraničí, udržovala styky s vůdci zahraniční propagandy a připravovala převrat. V polovině roku 1915 se začala situace přiostrňovat a zájem o politicky činné Čechy ze strany rakouské policie rostl.

3. 2. Rakouské vězení, soud a amnestie

Dne 21. května 1915 byl zatčen a vzat do vazby Karel Kramář. Dne 12. července 1915 byl zatčen i Alois Rašín, jeho majetek byl zkonfiskován, byl dopraven do Vídně a uvězněn ve vídeňském vojenském vězení v cele č. 362. Ve vězení píše deník, později vydaný synem Ladislavem jako Paměti Dr. Aloise Rašína. 6. prosince 1915 byl zahájen velký soudní proces s Rašínem a jeho druhy, Dr. Karlem Kramářem, Vincencem Červinkou a Josefem Zamazalem. Až 3. června 1916 byl nad Rašínem a jeho druhy, pro rozsudek

velezrady, vyneseno rozsudek smrti provazem a odňat mu titul doktora práv. Rašín byl na tento verdikt duševně připraven a po jeho vynesení jej přijal velmi klidně. Ani po tomto rozsudku se nevzdává a dál ve vězení pracuje a připravuje se na odvolací soud. *"Měl jsem mnoho práce, ježto jsem četl rozsudek a chtěl jsem pomoci dru Körnerovi, který má býti v osmi dnech hotov s provedením zmateční stížnosti na rozsudek o 634 stranách drobného tisku ve formátu půlarchovém, který v té podobě nelze ani přečíst. ... Jsem zdráv a nejlepších nadějí, že se vrátí lepší časy a že se nedožiju zklamání ani u přátel, ani u nepřátel."*⁵⁴ (Dr. Ladislav Rašín, Paměti Dr. Aloise Rašína, Brno: Bonus A, 1994, str. 135) Příprava odvolacího soudu se velmi protahovala.

Odvolací řízení bylo zahájeno 13. listopadu 1916 u c.k. nejvyššího zeměbraneckého soudního dvora a konečné potvrzení rozsudku bylo vyneseno 20. listopadu 1916. Protahování přelíčení mělo pro Rašína a ostatní šťastný konec. Po smrti císaře Františka Josefa I. 21. listopadu 1916, který měl rozsudek potvrdit, změnil Rašínovi nový císař Karel I., dne 5. ledna 1917, rozsudek smrti ve vězení. Pro Kramáře na 15 let a pro Rašína na 10 let těžkého žaláře. Nový panovník nechtěl začínat svou vládu popravami, snažil se nalézt cestu dohody s národy monarchie a mrtvý Rašín a Kramář by mu v jeho záměrech vůbec nepomohli. (Šetřilová, 1997) Rašín celou dobu pracoval ve vězení na plánech pro nový samostatný český stát. V červenci roku 1917 mu byla udělena amnestie, o kterou sám nežádal. Karel I. se snaží v bortící se monarchii ukázat vlídnou tvář a zachránit co se dá. Vyhlašuje podmíněčnou amnestii pro politické vězně. Z vězení vychází i s Karlem Kramářem 10. července 1917. Do Prahy se navrací v září 1917 a je znovu 22. září promován na doktora práv.

Nepříjemná životní zkušenost s uvězněním a odsouzením k smrti Rašínovi velmi dobře v budoucnu sloužila při náročných politických debatách a při projevech v Národním shromáždění. Dokonale dokázal využívat role

⁵⁴ RAŠÍN, L. Paměti Dr. Aloise Rašína. 2. vyd. Praha: Bonus, 1994. ISBN 80-901693-4-1. Str. 135.

„mučedníka“ českého národa a svou osobností dokázal prosadit i politicky velmi problematické záležitosti. Jako příklad uvádíme poslední věty z Rašínovy řeči na 41. schůzi Národního shromáždění z 1. dubna 1919, kde byla za přítomnosti veřejnosti na galerii projednávána otázka platů ve školství: *„Jestliže je galerie nepokojná, věřte mně, že mne to docela nevyvede z míry. (Místopředseda Udržal: prosím, aby se galerie zdržela jakýchkoli projevů, jinak bych ji musil dát vyklidit. Hlasy na galerii: Výborně! Konečně! To je učitelská galerie!) Mne by nepřivedlo ani z míry, kdyby se splnilo to, co tato učitelská inteligence vykřikovala včera na protestní schůzi, že mám být tělesně trestán, (Hlasy: Slyšte, Odpor.) že mám býti oběšen! Mne již jednou chtěla oběsiti rakouská vláda a nelekl jsem se toho a neleknou se ani tentokrát, jestliže mně bude tímto způsobem vyhrožováno. (Výborně! Bouřlivý potlesk).“⁵⁵*

3. 3. Alois Rašín při vzniku samostatného československého státu

V únoru 1918 se sloučili mladočeši, staročeši, část realistů a strana státoprávně pokroková v jednu stranu nazvanou Státoprávní demokracie. Rašín byl zvolen místopředsedou výkonného výboru a Karel Kramář předsedou. Od jara 1918 se Alois Rašín účastnil příprav převratu, který se podle původních plánů měl uskutečnit v případě totální porážky nebo kapitulace Rakouska na jaře 1919, kdy byla očekávána velká ofenziva spojenců podporovaná americkými vojsky na západní frontě.

Dne 13. července 1918 byl ustanoven Národní výbor československý. I když Alois Rašín nebyl formálně v předsednictvu výboru, tak patřil mezi jeho významné přední činitele společně s Antonínem Švehlou, Jiřím Stříbrným, Františkem Soukupem a Vavro Šrobárem, později nazývanými „Muži října“. 14. října 1918 je vyhlášena generální stávkou proti vývozu potravin z českých

⁵⁵ RAŠÍN, A. *Řeči v Národním shromáždění*. 1. vyd. Praha: Politický klub Československé národní demokracie, 1934. s. 79.

zemí, organizovaná Socialistickou radou – společným orgánem sociálních demokratů a českých socialistů. Ta byla jasným signálem protestujícího českého lidu proti ekonomickému plundrování českých zemí. Socialisté chtěli vyhlásit nezávislost samostatné české republiky. Hrozilo nebezpečí, že dojde k předčasné konfrontaci s rakouskou vojenskou mocí a zároveň, pokud by se převrat povedl, tak i k hrozbě převzetí moci v novém státě levicí. Rašín, ačkoliv nebyl v předsednictvu Národního výboru, zahájil rychlou protiakci. Zajistil telefonické rozšiřování výzvy, aby manifestace probíhaly v klidu, bez srážek se státní mocí. (Lacina, 1992, str. 19-20)

Komplikovaný proces vzniku československého státu, který byl jako subjekt mezinárodního práva uznán Dohodovými spojenci ještě před tím, než jeho vznik „prvním zákonem“ prohlásil Národní výbor, se projevil i v tom, že kromě Národního výboru existovala ještě jedna vládní reprezentace státu – exilová vláda vytvořená 14. října 1918 z Československé národní rady sídlící v Paříži. Vládu tvořili jako „prezident prozatímní vlády“ nebo též prezident, předseda ministerské rady a zároveň ministr financí Tomáš Garrigue Masaryk, ministr zahraničních věcí a ministr vnitra Edvard Beneš a ministr války Milan Rastislav Štefánik. Vláda dokonce jmenovala československé diplomatické zástupce ve Velké Británii, Francii, Itálii, ve Spojených státech a v Rusku. Dne 25. října odjela delegace Národního výboru vedená Karlem Kramářem do Ženevy, kde ve dnech 28.-31. října 1918 vedla jednání s Edvardem Benešem jako zástupcem exilové reprezentace, mimo jiné i o vzniku československé vlády v Praze. Karel Kramář mezitím jedná v Ženevě s československým zahraničním odbojem, kde je od 25. října 1918 společně s Edvardem Benešem.

Ti politici, kteří neodjeli na jednání do Ženevy, využili nálady obyvatelstva, které si vyložilo publikování tzv. Andrásyho nóty, jako konec monarchie. Ve skutečnosti rakouský ministr zahraničí Gula Andrásy jen žádal amerického prezidenta o zahájení mírových rozhovorů a to na základě předběžně formulovaných podmínek. Mezi nimi však byl také bod, který mluvil o právu národů na sebeurčení. Lid se shromáždil v ulicích a začalo živelné

odstraňování symbolů monarchie. Pětice významných politiků ve složení Alois Rašín, Antonín Švehla, František Soukup, Jiří Stříbrný a Vavro Šrobár se ujala jednání s rakouskými úřady v čele s místodržitelem Čech Coudenhovem a zároveň s velením pražské posádky a zástupci Němců z pohraničních okresů. Jedním z nejvýznamnějších aktů bylo převzetí správy Obilného úřadu v Praze, který měl na starosti zásobování českých zemí potravinami. Jejich distribuce byla jedním z nejpálčivějších problémů, a tak správa tohoto úřadu dávala mužům října do rukou velkou moc.

Národní výbor československý se stal skutečnou první československou vládou, která vyhlásila 28. října 1918 československou samostatnost. Alois Rašín sepisuje první Manifest k národu a první zákon Československé republiky. Rakousko prohrálo válku a k podpisu příměří došlo 3. listopadu 1918 v 15 hodin. Platnost začínala od stejné hodiny následujícího dne. 11. listopadu rakouský císař Karel I. podepsal abdikční listinu. Tohoto stejného dne císař opustil i Schönbrunnský zámek ve Vídni, tímto Rakousko-Uhersko definitivně zaniklo. Formálním zakončením války byly podpisy Pařížské předměstské smlouvy v roce 1919. Dne 14. listopadu 1918 se Alois Rašín stává poslancem nově utvořeného Národního shromáždění, které vzniklo na základě voleb z roku 1911 do rakousko-uherského parlamentu.

První československá vláda vzniká na základě prozatímní ústavy č. 37 / 1918 Sb. z. a n., která byla projednána a přijata Národním výborem ve dnech 12. a 13. listopadu 1918. Ještě předtím se však Národní výbor od 8. listopadu 1918 politicky dohadoval na jejím personálním složení. Bylo rozhodnuto, že vláda vzejde především z předsednictva Národního výboru a z členů exilové prozatímní vlády a že bude mít 17 členů. Byla koncipována jako orgán Prozatímního národního shromáždění a byla jím volena z členů parlamentu. Vládu v čele s ministerským předsedou Karlem Kramářem poté slavnostně a jednomyslně schválilo Prozatímní (Revoluční) Národní shromáždění 14. listopadu 1918. Jejimi členy se stali dosavadní členové exilové vlády Edvard Beneš jako ministr zahraničních věcí a Milan R. Štefánik jako ministr

vojenství. Dalšími členy byli Václav Klofáč jako ministr národní obrany, Karel Prášek jako ministr zemědělství, Alois Rašín jako ministr financí, František Staněk jako ministr veřejných prací, František Soukup jako ministr spravedlnosti, Gustav Habrman jako ministr školství a národní osvěty, Adolf Stránský jako ministr obchodu, Jiří Stříbrný jako ministr pošt a telegrafů, Vavro Šrobár jako ministr zdravotnictví a lidové výchovy, Antonín Švehla jako ministr vnitra, Bohuslav Vrbenský jako ministr výživy lidu, Lev Winter jako ministr sociální péče a Isidor Zahradník jako ministr železnic. Členem vlády se stal také Mořic Hruban jako ministr bez portfeje. Ministři složili slavnostní slib do rukou předsedy Prozatímního Národního shromáždění Františka Tomáška. První vláda byla nazývána vládou všenárodní koalice, neboť se na její činnosti podílely v podstatě všechny české relevantní politické síly.

3. 4. Alois Rašín - ministr financí, měnová reforma

Alois Rašín na svůj úřad nastupuje již 16. listopadu 1918 na ministerstvu financí v Clam-Gallasově paláci. Rašín měl z předešlých dob úzké profesní i osobní kontakty s představiteli bankovního světa a z nich si také zvolil odborné poradce. Během svého působení na ministerstvu financí Rašín velice významně pomáhá stabilizovat československou ekonomiku.

Zásadní úkol, který ho ve funkci čekal, bylo uspořádání měnové reformy. Nový stát neměl vlastní měnu a panovala obrovská inflace. Rašín i další přední čeští ekonomové byli zajedno, že musí být co nejrychleji provedena měnová odluka od Vídně a vytvořena vlastní československá měna. Názory, jak postupovat při překonávání inflace a vytvoření nové stabilní měny, existovaly různé. Rašín zpočátku uvažoval o tom, že by vedle starých korun postupně zaváděl frank, k němuž by se postupně přešlo. Záhy se však přiklonil k jinému řešení a tím by měla být měnová odluka a okolkování všech starých rakouských bankovek obíhajících na území Československa. Zároveň se mělo zadržet 80% jejich hodnoty a tím tak omezit množství bankovek v oběhu na

pětinu. S tímto radikálním postupem nesouhlasili ani jeho nejbližší spolupracovníci, tím méně ve vládě. Po důkladné přípravě a množství jednání dal 25. února 1919 parlament Rašínovi zmocnění, aby vytvořil samostatnou československou měnu okolkováním dosavadních rakouských bankovek. Zároveň dostal Rašín pokyn k zadržení jen 50% objemu okolkovaných peněz jako nucenou státní půjčku. V době od 26. února do 9. března jsou uzavřeny československé hranice a následuje okolkování veškerého oběživa a zadržení jeho části jako nucené státní půjčky. Zadržení se nevztahovalo na peníze určené na výplaty mezd, bankovky státní pokladny a peníze charitativních a dobročinných organizací. Celkem bylo zadrženo 28,6% obíhajících bankovek, což představovalo asi 3,1 miliardy korun. Díky mimořádným organizačním dovednostem Aloise Rašína byl výsledek měnové reformy takový, že vytvoření nové samostatné československé měny proběhlo velmi rychle a bez větších komplikací. Byl tak položen základní kámen k osamostatnění československé ekonomiky.

Měnová reforma sama o sobě byla úspěchem obdivovaným doma i v zahraničí. Zabránila poválečné inflaci i znehodnocení úspor. Nové Československo bylo vnímáno jako pozoruhodný příklad stability, když jeho sousedé trpěli hyperinflací a rozvratem peněžního oběhu. Po osamostatnění české koruny zahajuje Rašín politiku deflace⁵⁶, která vede ke zpevnování koruny, která zanedlouho patří k nejsilnějším a nejstabilnějším měnám v Evropě. Kvůli své politice, při které staví zájmy státu nad sociální a společenské problémy, se stává Rašín nenáviděným mezi nejslabšími sociálními vrstvami. Z těchto vrstev později vzejde i jeho vrah.

⁵⁶ Deflační politika spočívala v tom, že množství peněz v hospodářství bylo snižováno. Peníze, které byly vybrány z majetkových dávek (zdaněním poválečného majetku), nebyly vráceny zpět do oběhu, množství peněz klesalo, v hospodářství se peněz nedostávalo a ceny měly tendenci klesat (deflace). V roce 1922 byla deflační politika posílena tím, že Československo začalo ve prospěch koruny intervenovat. Za devizy získané zahraniční půjčkou byly vykupovány československé koruny, což v průběhu jednoho roku vedlo ke zpevnění koruny o 50 %. (NOVOTNÝ, R. *Platí ještě úsloví "kdo šetří, má za tři"?*. [online]. 2012 [cit. 2012-06-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.mesec.cz/clanky/plati-jeste-uslovi-kdo-setri-ma-za-tri/>>).

V letech 1920-1921 zaujímá Rašínovo místo na ministerstvu financí Dr. Karel Engliš. Po svém návratu do křesla ministerstva financí v roce 1922 nemá již Rašín takovou podporu obyvatelstva jako dříve. Negativní hospodářské a sociální důsledky jeho politiky obrátily proti němu nejen opozici, ale i jeho politickou stranu, Hrad, přátele a spolupracovníky. Jeho obliba klesá a stává se terčem tvrdé kritiky všech vrstev společnosti, kromě těch nejpravicejších kruhů.

3. 5. Atentát

Alois Rašín se nakonec mučedníkem stal, jako na jediného českého politika (vyjma Reinharda Hendricha) byl na něho spáchán atentát. Dne 5. ledna 1923 vychází Rašín ze svého bytu ve tři čtvrti na devět. Z policejního protokolu: „Dne 5. ledna 1923 uslyšeli lidé, kteří kolem deváté hodiny ranní ubírali se Žitnou ulicí, dva za sebou rychle jdoucí výstřely, viděli, kterak před domem číslo 6 pán starší, menší postavy, chtějící vstoupiti do auta, čekajícího před tím domem, klesl k zemi, a kterak nějaký mladý muž, oblečený v šedý, přiléhající raglán a světlý klobouk, utíká od onoho místa do protilehlé Příčné ulice. Onen zraněný byl ministr financí JUDr. Alois Rašín.“ (Jana Šetřilová, Alois Rašín – dramatický život českého politika, Praha: Argo, 1997, str. 123) Pachatelem útoku na ministra financí byl devatenáctiletý úředník pojišťovny z Německého Brodu Josef Šoupal, politickým přesvědčením anarchokomunista. Alois Rašín svým vážným zraněním vzdoruje do 18. února 1923, kdy umírá.

4. Konzervatismus a Alois Rašín

Alois Rašín je všeobecně označován jako politik, který zastával myšlenky liberalismu. Ovšem v jeho životních postojích a názorech můžeme najít konzervativní ideje, které se promítaly i do jeho politických postojů a praktických rozhodnutí. Svůj myšlenkový konzervativní základ získal Alois Rašín ve své rodině, především od svého otce, o němž ve svých pamětech říká: *„Můj otec povahou byl v mnohém protivou mé matky. Byl prudký, snadno vznětlivý, zlostný, ale přitom dobrý, pro všechno krásné a dobré zapálený. Jeho hněv vybuchl, ale za chvíli jako by se nic nestalo. Nedovedl se hněvat, nedovedl osnovat nějakou pomstu. Byl svrchovaně iniciativní, v práci neúmorný a dovedl za tím, co uznával za správné, jíti s neobyčejnou houževnatostí a vytrvalostí. Žil ovšem v prostředí malého města, konservativního, duševně pomalu pracujícího, v tradicích žijícího. A on náhle chtěl, aby se věci dělaly jinak, výhodněji, užitečněji pro občany i pro město. Bylo zcela přirozeno, že narážel na odpor. Za rok, za dvě léta se sice uskutečnilo, co chtěl otec dlouho před tím, snad dokonce na návrh některého z těch, kdo mu dělali oposici, ale v průběhu bojů za věc zanechal, jak v malých poměrech bývá, osobní rozladění. Otec byl povaha politická, čímž chci říci, že mu nestačila péče o rodinu, nýbrž že s velikou intenzitou zabýval se společenskými veřejnými věcmi, ať již to byly obecní, odborové, hospodářské, okresní, zemské nebo říšské záležitosti.“⁵⁷*

Vlastnosti otce Františka Rašína se přenesly na jeho syna dokonale. Tak, jak Alois Rašín popisuje svého otce, tak se on sám prezentuje i ve svém osobním životě a politické kariéře. Otcův příklad pomáhal Rašínovi v pozdější orientaci v různých životních situacích a právě na jeho příkladě mohl od ranného mládí pozorovat vzrůstající vliv českého podnikání, společně s českým vlastenectvím.⁵⁸ Cesta Aloise Rašína ve směru k názorům založených na myšlenkách konzervatismu vedla přes jeho bouřlivé období v mládí, kdy jako

⁵⁷ RAŠÍN, L. Paměti Dr. Aloise Rašína. 2. vyd. Praha: Bonus, 1994. s. 54. ISBN 80-901693-4-1

⁵⁸ ŠETŘILOVÁ, J. Alois Rašín – Dramatický život českého politika. 3. vyd. Praha: ARGO, 1997. s.11. ISBN 80-7203-061-2.

mladý student aktivně vstoupil do spolkového života a brzy se stal jednou z nejvýraznějších studentských osobností té doby. Rašínovy názory byly zpočátku liberálně zaměřeny, ale vždy byl odpůrcem jakéhokoliv socialistického směru⁵⁹ a byl orientován pravicově. Postupem času vyzrál v člověka s jasnými konzervativními postoji, které se nejvíce projevíly při jeho práci na postu ministra financí.

Prosazoval vyrovnaný státní rozpočet, odmítal hospodářský růst založený na úvěrovém financování a snažil se v rámci možností o co nejnižší daňovou zátěž obyvatelstva. Ve své řeči v Národním shromáždění z května 1919, v debatě o navrhovaném státním rozpočtu, se vyjadřuje k otázce deficitu státních financí a k daním: *„Všecky tyto daně i tento návrh na výpůjčku, to nejsou věci mého srdce, pánové, to nejsou také věci mého rozumu. Tak já si nepředstavuji úpravu finančních poměrů a úpravu nového daňového systému české republiky. To není věc, za kterou bych stál a říkal, že je spravedlivé a že to správné. Ne, pánové. Je to sice zvláštní, že finanční ministr tyto věci navrhuje, a vám přímo říká, že se mu je ani nechce hájiti, ale je to pravda. Proč? Poněvadž my jsme nadělali výdajů, my jsme udělali deficit na tři miliardy! ... Ale, vzácné shromáždění, když ta vydání jste dělali, tak jste je dělali také bez nějakého plánu a já myslím, že žádný z nás, žádný z nás nevidí rád takové položky jako jsou vyživovací příspěvky, nerad vidí takové položky, jako je nezaměstnanost, nerad vidí takové položky jako jsou subvence na nějaké stavby ... Tedy prosím, já jsem vymyslel tyto daně. Vymyslel jsem je jako věc ze skutečné nouze ... Jestliže řeknete, že to nechcete dáti, tak vám docela otevřeně řeknu, že ty čtyři miliardy, na které průběhem rozpočtového jednání ten deficit vzroste, nemůžete krýt jinak, nežli, že budete tisknout bankovky.“*⁶⁰

Rašín proslul svým šetrným přístupem k majetku a penězům a to nejen ve svém osobním životě, ale i při správě veřejných financí. O každém zákonu

⁵⁹ VENCOVSKÝ, F. *Alois Rašín – život a dílo*. 1. vyd. Praha: Všehrad, 1992. s. 10. ISBN 80853005-10-0.

⁶⁰ RAŠÍN, A. *Řeči v Národním shromáždění*. 1. vyd. Praha: Politický klub Československé národní demokracie, 1934. s. 109-110.

týkajícího se výdajové stránky státního rozpočtu vedl bouřlivé debaty. Jako příklad je uveden úryvek z jeho řeči v Národním shromáždění ze dne 20. prosince 1918, týkajícího se projednávání zákona o podpoře v nezaměstnanosti: „*Já myslím že, prosím, usnášejíce se o zákonu o podpoře nezaměstnaných, jsme v paragrafu, o který běželo, řekli, že se musí o práci hlásiti, že práci musí přijmout, jestliže je mu přikázána podle jeho schopností, a že tento zákon znamená ohromný pokrok proti zákonu o vyživovacích příspěvcích, v kterémžto toho výkazu vůbec nebylo potřebí. To je pokrok, který udělalo toto Národní shromáždění, že řeklo ano, já jsem ochotno, ten stát jest povinen a musí býti ochoten dát podporu těm, kteří práce dosíci nemohou, ale nemůže podporovat ty, kteří práci odmítají. (Hluk. Výkřiky.) Trvám na to prosím, (Hlas: Práci odmítají i důstojníci, kteří nechtějí jíti domů.) ...ale na ty se vztahuje moje slovo o tom, že stát nemá práva podporovat lenochy (Výborně. Potlesk.) i na ty se to vztahuje.*“⁶¹

Rašín velmi ctil pracovitost a šetrnost a tyto zásady se staly jeho životním krédem. Velmi trpěl, když ostatní lidé tyto zásady nevyznávali a aktivně proti nim vystupoval. Ve svém dopise adresovaném Edvardovi Benešovi do Paříže (Beneš se zde účastnil mírových jednání v roce 1919) píše: „*Obyvatelstvo naší země stůně třemi těžkými chorobami:*

- *dvě třetiny lidí si myslí, že je bude žít stát*
- *většina věří ve všemocnost státu*
- *téměř všichni si myslí, že se svoboda obejde bez poslušnosti.*“⁶²

Beneš mu za tento dopis osobně děkoval, že mu popsal situaci v republice bez okolků a jako první z českých politiků mu nalil čistého vína. Tyto jeho postoje nám ukazují Rašína jako odpůrce levicového smýšlení, který je odhodlaný proti nim bojovat. To vyžadovalo velkou osobní statečnost a odvalu, tím spíše, že šel proti všeobecně přijatému trendu. Lidé v nové republice čekali, že se stát o ně po válečných letech začne více starat a pomůže jim zmírnit jejich

⁶¹ RAŠÍN, A. *Řeči v Národním shromáždění*. 1. vyd. Praha: Politický klub Československé národní demokracie, 1934. s. 33.

⁶² KLAUS, V. 80 let od smrti Aloise Rašína. *Ekonomika, právo, politika*, 2003, roč. 2, č.24, s. 12. ISSN 1213-3299

každodenní životní útrapy. Svým přístupem rozděloval veřejné mínění a značnou část společnosti, tu která byla na levé straně politického spektra, si proti sobě pošťval. To se mu posléze stalo i osudným, kdy jeho vrahem byl mladý levicový radikál.

5. Nacionalismus a Alois Rašín

Pokud se máme osobností Aloise Rašína zabývat z pohledu nacionalismu, tak musíme opět začít v období jeho mládí. Alois Rašín vyrůstal na malém městě, které žilo čilým spolkovým ruchem, na kterém se aktivně Rašínova rodina účastnila. Jeho otec byl velký vlastenec a Alois Rašín jeho myšlenky rychle přijal za své. Jeho politickým programem nebyl austroslavismus, ani netoužil po velkém federativním slovanském státě a nebyl orientován prorusky. Od začátku své politické kariéry se zasahoval o vytvoření samostatného státu Čechů a Slováků. Jeho nacionální smýšlení prošlo tak, jak u něj bylo obvyklé i u jiných otázek, bouřlivým vývojem. Již od studentských let aktivně vystupoval proti politice rakouské vlády vůči českým zemím. To mu přineslo řadu problémů. Na podzim roku 1891 vydal spis s názvem, který nemohly rakouské úřady přehlédnout, *České státní právo*. Publikace vyjadřovala ucelené státoprávní stanovisko většiny příslušníků mladého, pokrokového hnutí a obsahovala program obnovení českého státu ve svobodomyšlném a demokratickém smyslu. Tato brožura vyšla navíc v den, kdy císař František Josef I. přijel do Čech na státní návštěvu. Následně byla úřady zkonfiskována a Rašínovi za ni hrozilo odejmutí čerstvě uděleného titulu doktora práv.

Rašín nebyl jen politickým teoretikem, ale aktivně se účastnil akcí radikálního pokrokového hnutí. Na táborech lidu mluvil proti vládě a císaři, což samozřejmě neuniklo rakouské policii a v roce 1893 byl zatčen jako jeden z vůdců tajného spolku Omladina, který ve skutečnosti nikdy neexistoval. Byl odsouzen na dva roky vězení a tento čas využil ke studiu jazyků a psaní odborných právnických publikací (Šetřilová, 1997). Toto jeho zatčení v něm ještě více utvrdilo nenávisť k rakouskému mocnářství a zároveň se jeho radikalismus během pobytu ve vězení začal promítat do politické reality. Po propuštění z vězení se opět zapojil do práce v radikálně pokrokovém hnutí a stal se hlavním redaktorem *Radikálních listů*. Následně v roce 1899 spoluzaložil Státoprávně radikální stranu, která hájila české národní právo. Ta však po dobu své činnosti zůstala malou stranou bez většího vlivu, ve které

navíc docházelo ke sporům. Rašín proto ze strany odchází a roku 1907 vstupuje do mladočeské strany, kde cítil větší šanci k šíření svých myšlenek. Prostřednictvím této strany získal prostor v tehdy nejvlivnějších českých novinách – *Národních listech*. Zde publikoval články týkající se národního hospodářství, které měly velkou kvalitu a byly předobrazem jeho pozdějšího hospodářského snažení a vzestupu českého národa (Lacina, 1992). S vypuknutím 1. světové války se v Rašínovi opět probouzí radikál a opět se pouští do boje s rakouskými úřady. Vydává manuál s názvem *Politické zločiny*, který je určen pro české politické vězně a jejich obhájce. Stal se jedním z prvních členů tajného spolku *Maffie*, který byl jádrem domácího protirakouského odboje a udržoval styky se vznikajícím zahraničním odbojem. Za tuto činnost byl v roce 1915 zatčen a odsouzen k trestu smrti, později císařem Karlem byl rozsudek změněn na deset let žaláře a v roce 1917 byl Alois Rašín amnestován. Opět ale využil čas strávený ve vězení k práci, kdy sepsal pro něj velmi zásadní spis *Národní hospodářství*, z kterého později vycházel, když se stal ministrem financí. V roce 1918 se sloučili staročeši, mladočeši, část realistů a strana státoprávně pokroková v jeden subjekt s názvem *Státoprávní demokracie*. Rašín se stal nejenom vůdcem této strany, ale zároveň se stal vůdcem celého národa v jeho boji o národní samostatnost.

V lednu 1918 připravil první verzi Tříkrálové deklarace, ve které poslanci vyhlásili právo českého a slovenského národa na sebeurčení a jako cíl si určili vytvoření samostatného československého státu „v hranicích historických zemí a sídel svých a své větve slovenské.“⁶³ Posléze byl ústřední postavou příprav na státní převrat, který se měl podle jeho plánu uskutečnit na jaře roku 1919. V říjnu roku 1918 již bylo jasné, že se monarchie začíná hroutit a Rašín mistrně využívá toho, že 25. října odjeli do Ženevy zástupci předsednictva Národního výboru v čele s Kramářem jednat s Edvardem Benešem, tehdy členem zahraniční československé vlády. Rašín se postavil do čela revolučního hnutí a stal se tak jedním z mužů 28. října. Z jeho pera pochází rukopis prvního

⁶³ LACINA, V. Alois Rašín. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1992. s. 19. ISBN 80-204-0303-5.

československého zákona o vzniku republiky. V tomto období se asi jeho nacionalismus projevil nejvýrazněji. Odmítal zastoupení Němců v revolučním Národním shromáždění a svými články v Národních listech rozněcoval protiněmecké vášně.

Rašín byl významnou osobností v boji za emancipaci, svobodu a samostatnost českého národa. Nebyl jen politickým teoretikem, ale vždy se snažil svoje vlastenectví převést do praktické politiky. V jeho osobě se spojuje liberálně smýšlející ekonom s konzervativními zásadami a nacionálně zaměřený aktivista. Tyto své názory a vlastnosti dokázal vhodně skloubit při budování samostatného československého státu, kdy kladl vždy na první místo národní české zájmy. To se projevovalo i v jeho působení na ministerstvu financí, kde bylo jeho hlavním úkolem vytvoření samostatné silné národní měny a tím i silného národa uprostřed Evropy.

ZÁVĚR

Alois Rašín byl výjimečnou politickou osobností našich dějin. Nikdy nedělal líbivou politiku, nikdy se nenechal strhnout k populistické politice. Život ho naučil tvrdě prosazovat své názory, které mistrně dokázal obhajovat. Za své politické názory ve prospěch samostatnosti českého státu byl dvakrát vězněn a dokonce odsouzen k trestu smrti. Ale ani to ho nezlomilo a i v cele smrti psal, pokračoval ve psaní a přípravách pro věc samostatné republiky. Pomáhala mu v tom i role „mučedníka“, do které se rád stylizoval, a které využíval proti svým protivníkům. Byl velmi zdatný řečník, dokázal svými projevy velmi zaujmout a nadchnout. Alois Rašín byl odvážný, nebojácný, pracovitý člověk silné vůle. Velký vlastenec a špičkový ekonomický odborník, kterému ale na druhé straně bylo vytýkáno slabé sociální cítění. O jeho postupech při prosazování deflační politiky se vedou spory dodnes. Právě jeho nekompromisní postup při vykonávání funkce ministra financí zajistil samostatné Československé republice ten nejlepší poválečný start k tomu, aby se stala jednou z nejsilnějších a nejúspěšnějších ekonomik Evropy. Zároveň byl velkým vlastencem, který vyznával zdravou soutěživost mezi jednotlivými státy a národy. Tento jeho odkaz bychom si v dnešní době měli často připomínat. Rašínovy pragmatické ekonomické a politické názory a postupy jsou i v dnešní době důvodem k zamyšlení a určitě by měly své opodstatnění i v dnešní době finanční a dluhové krize. Svůj názorový základ získal už v době svého dospívání v rodině, kde cílevědomá práce a ochota pracovat na sobě slavila úspěch. Nejjednodušším vyjádřením Rašínova životního přesvědčení je jeho heslo „*Pracovat a šetřit*“. Alois Rašín prokázal také vysokou míru osobní statečnosti a nebál se bojovat za svou vizi samostatného a silného československého státu. Rašínův život, osobnost a dílo jsou natolik aktuální i pro současnou dobu, že by si toto téma zasloužilo další zkoumání.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie:

BÍLEK, J., VELEK, L., *Karel Kramář (1860-1937)*. 1. vyd. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2010. ISBN 978-80-86495-58-3.

BROKLOVÁ, E., TOMEŠ, J., PEHR, M. *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*. 1. vyd. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2008. ISBN 978-80-86495-47-7.

BURKE, E. *Úvahy o revoluci ve Francii*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1993. ISBN 80-85959-23-2.

ČERNÝ, V. *Vývoj a zločiny panslavismu*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla o.p.s. 2011. ISBN 978-80-87490-01-3.

HANÁK, D., *České konzervativní myšlení (1789-1989)* 1. vyd. Brno: Studio Arx s.r.o., 2007. ISBN 978-80-86665-03-0.

HODŽA, M. *Moderní nacionalismus*. 1. vyd. Praha: Legie, 1936

HOCH, K. *Alois Rašín - jeho život, dílo a doba*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1922

HROCH, M. *Evropská národní hnutí v 19. století*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986. ISBN 25-022-86.

HROCH, M. *V národním zájmu*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-298-7.

JIRÁNEK, T. *Projevy hospodářského nacionalismu v obchodních a živnostenských komorách v českých zemích 1850-1918*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2004. ISBN 80-7194-638-9.

KAISEROVÁ, K., RAK, J. *Nacionalizace společnosti v Čechách 1848 - 1914*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2008. ISBN 978-80-7414-053-2.

- KATOLICKÁ CÍRKEV. *Katechismus katolické církve*. 2. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-488-1.
- KAUTMAN, F. *Naděje a úskalí českého nacionalismu*. 6. vyd. Praha: Česká expedice, 1992. ISBN 80-85281-28-7.
- KLAUS, V. Alois Rašín český politik, právník a národohospodář – Sborník textů č. 24. 1. vyd. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku, 2003. ISBN 80-56547-21-13.
- LACINA, V. *Alois Rašín*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1992. ISBN 80-204-0303-5.
- MALÍŘ, J. *Politické strany (Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004); 1. díl 1861-1938*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2008. ISBN 80-7239-180-1.
- NISBET, R. *Politický konzervatismus*. 2. vyd. Voznice: LEDA, 2011. ISBN 978-80-7335-259-2.
- PEROUTKA, F. *Budování státu II*. 3. vyd. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80-7106-040-2.
- RAŠÍN, A. *Listy z vězení*. 1. vyd. Praha: Pražská akciová tiskárna, 1937
- RAŠÍN, A. *Můj finanční plán*. 1. vyd. Praha: Pražská akciová tiskárna, 1920
- RAŠÍN, A. *Národní hospodářství*. 1. vyd. Praha: Český čtenář, 1922
- RAŠÍN, A. *Řeči v Národním shromáždění*. 1. vyd. Praha: Politický klub Československé národní demokracie, 1934
- RAŠÍN, L. *Paměti Dr. Aloise Rašína*. 2. vyd. Praha: Bonus, 1994. ISBN 80-901693-4-1
- SCRUTON, R. *Smysl konzervatismu*. 1. vyd. Praha: TORST, 1993. ISBN 80-85639-10-6.

ŠETŘILOVÁ, J. *Alois Rašín – Dramatický život českého politika*. 3. vyd. Praha: ARGO, 1997. ISBN 80-7203-061-2.

ŠMEJKAL, M. et al. *Významní čeští národohospodáři*. 1. vyd. Praha: VŠE Praha, 1993. ISBN 80-7079-195-0.

VENCOVSKÝ, F. *Alois Rašín – život a dílo*. 1. vyd. Praha: Věšhrad, 1992. ISBN 80853005-10-0.

Elektronická média a webové stránky:

EHLOVÁ, M. *Právník, advokát a člověk Alois Rašín* [online]. 2003 [cit. 2012-05-04]. Dostupné z WWW: <<http://cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=398>>.

FLORYK, D. *Edmund Burke - otec konzervativního smýšlení* [online]. 2007 [cit. 2012-05-25]. Dostupné z WWW: <<http://www.cevro.cz/cs/cevrorevue/aktualni-cislo-online/2007/1/194328-edmund-burke-otec-konzervativniho-smysleni.html>>.

CHARVÁT, J. *Alois Rašín se proslavil heslem "pracovat a šetřit", jeho měnová reforma byla unikátní* [online]. 2011 [cit. 2012-05-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.radio.cz/cz/rubrika/ekonomika/alois-rasin-se-proslavil-heslem-pracovat-a-setrit-jeho-menova-reforma-byla-unikatni>>.

KLAUS, V. *80 let od smrti Aloise Rašína* [online]. 2003 [cit. 2012-05-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.klaus.cz/clanky/2415>>.

LUSTIGOVÁ, A. *Alois Rašín ve vzpomínce Františka Soukupa* [online]. 2006 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.radio.cz/cz/rubrika/zarchivu/alois-rasin-ve-vzpomince-frantiska-soukupa>>.

LUSTIGOVÁ, A. *Jaké byly osudy "mužů 28. října"?* [online]. 2006 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z WWW: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/special/jake-byly-osudy-muzu-28-rijna>>.

MANČAL, P. *Z rozhlasového archivu: Alois Rašín* [online]. 2007 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z WWW: <http://www.rozhlas.cz/leonardo/historie/_zprava/z-rozhlasoveho-archivu-alois-rasin--386218>.

PETŘÍK, L. *Edmund Burke: otec konzervatismu* [online]. 2007 [cit. 2012-05-07]. Dostupné z WWW: <<http://cepin.cz/cze/clanek.php?ID=763>>.

PLICHTA, D. *Národnost, nebo vlastenectví? Nacionalismus, nebo patriotismus?* [online]. 2009 [cit. 2012-05-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/narodnost-nebo-vlastenectvi-nacionalismus-nebo-patriotismus.html>>.

ŠIMEK, R. *Alois Rašín: Otec české měny* [online]. 2011 [cit. 2012-05-19]. Dostupné z WWW: <<http://profit.tyden.cz/clanek/alois-rasin-otec-ceske-meny/>>.

VYKOUPIIL, L. *Ecce Homo – hrabě Clam-Martinič*. [online]. 2012 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z WWW: <http://www.zpravy.rozhlas.cz/brno/upozornujeme/_zprava/ecce-homo-hrabe-clammartinic--1069039>

ZEMÁNEK, J. *Alois Rašín – tvůrce československé měny* [online]. 2004 [cit. 2012-05-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jz-rasin>>.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Michal Klemm

Obor: Sociální a masová komunikace

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Politik Dr. Alois Rašín

Rok: 2012

Počet stran textu bez příloh: 46

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů české literatury a pramenů: 26

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 0

Počet internetových zdrojů: 13

Vedoucí práce: Mgr. Lukáš Novotný, M.A., Dr.